

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет фінансів

Кафедра фінансів суб'єктів господарювання та страхування

ПЕТРИКІВ Марта Андріївна

Управління оборотними активами підприємства /
Management of Enterprise's Current Assets

спеціальність: 8.03050801 - Фінанси і кредит
магістерська програма - Управління фінансами суб'єктів господарювання
Магістерська робота

Виконала студентка групи ФСГм-21
М. А. Петриків

Науковий керівник: к.е.н..
доцент, Н. І. Налукова

Магістерську роботу допущено до
захисту:

" ___ " _____ 20 ___ р.

Завідувач кафедри **О. В.Кнейслер**

ТЕРНОПІЛЬ -2017

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	6
1.1. Сутність, класифікація та джерела формування оборотних активів підприємства.....	6
1.2. Формування системи управління оборотними активами підприємства.....	16
1.3. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві.....	29
Висновки до розділу 1.....	36
РОЗДІЛ 2. ПРАГМАТИЗМ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА.....	38
2.1. Динаміка економічних показників діяльності підприємства.....	38
2.2. Аналіз джерел фінансування оборотних активів підприємства.....	46
2.3. Оцінка ефективності управління оборотними активами підприємства.....	54
Висновки до розділу 2.....	64
РОЗДІЛ 3. ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ.....	67
3.1. Оптимізація джерел фінансування оборотних активів на підприємстві.....	67
3.2. Вдосконалення механізму управління кредиторською заборгованістю підприємства.....	77
Висновки до розділу 3.....	90
ВИСНОВКИ.....	91
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	95

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток ринкових відносин в Україні вимагає нових підходів до управління економікою як на макрорівні, так і на рівні окремих підприємств. Особливого значення набувають проблеми створення таких механізмів управління фінансами підприємств, які б відповідали ринковим умовам господарювання та забезпечували достатній рівень платоспроможності, ліквідності, прибутковості. У сучасних умовах для більшості вітчизняних підприємств типовим наслідком кризових явищ їхнього економічного розвитку стала гостра нестача необхідного обсягу оборотних активів, що істотно позначається на ефективності їхнього господарювання. Разом із цим низька забезпеченість виробничих підприємств оборотними активами супроводжується низьким рівнем їх використання. Тому одним із найактуальніших завдань у напрямі забезпечення фінансової стійкості вітчизняних підприємств є суттєве вдосконалення механізму управління оборотними активами.

В системі заходів, направлених на підвищення ефективності роботи підприємства і зміцнення його фінансового стану, важливе місце займають питання раціонального формування та ефективного використання оборотних активів. Інтереси підприємства вимагають повної відповідальності за результати своєї виробничо-господарської діяльності. Оскільки фінансовий стан підприємства знаходиться в прямій залежності від стану оборотних коштів, що передбачає взаємозалежність витрат з результатами господарської діяльності і відшкодування витрат власними засобами, підприємства зацікавлені в раціональній організації оборотних коштів – організації їх руху з мінімально можливою сумою для отримання найбільшого економічного ефекту.

Значний внесок в дослідження проблем управління оборотними активами зробили такі вітчизняні вчені, як І.О. Бланк, С.В. Калабухова, О.В. Кнейслер, О.Р. Квасовський, О.Ю. Ніпіаліді, А.М.Ковалева, М.Р. Ковбасюк, І.Д. Лученок, Е.С. Стоянова, І.Ф. Стефанів, Н.Я. Спасів та інші. Разом з тим, існує ряд

теоретичних і практичних проблем, які все ще залишаються невирішеними як на рівні промисловості в цілому, так і на рівні її окремих галузей. До них слід віднести проблеми класифікації оборотних активів, оцінки ефективності їх використання, вдосконалення системи контролю, системи обліку оборотних активів, нейтралізації впливу кризових явищ на їх формування.

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є поглиблення теоретичних засад управління оборотними активами на підприємстві та розробка практичних рекомендацій щодо підвищення ефективності їх використання в контексті впливу кризових явищ.

Відповідно до цієї мети в процесі дослідження потрібно вирішити такі завдання:

- вивчити теоретичні аспекти управління оборотними активами на підприємстві шляхом уточнення сутності оборотних активів, їх складу та формування системи управління;

- охарактеризувати науково-методичний підхід до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві;

- проаналізувати джерела фінансування оборотних активів ПАТ «ІДС Аква Сервіс»;

- дослідити ефективність управління оборотними активами ПАТ «ІДС Аква Сервіс»;

- визначити напрямки вдосконалення механізму фінансування та підвищення ефективності використання оборотних активів ПАТ «ІДС Аква Сервіс».

Об'єктом дослідження є оборотні активи підприємства.

Предмет дослідження – теоретико-методичні та прикладні засади управління оборотними активами підприємства.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети у дипломній роботі були використані методи теоретичного узагальнення, аналізу і синтезу – для дослідження сутності оборотних активів підприємства, теоретичних засад управління ними; системного і комплексного підходу – для обґрунтування

теоретико-методичного підходу до оцінки ефективності використання активів підприємства; статистичні та графічні – для аналізу стану і тенденцій динаміки оборотних активів підприємства та унаочнення отриманих результатів дипломної роботи.

Інформаційною базою дослідження є статистичні матеріали Держкомстату України, матеріали фінансової звітності підприємств, а також власні розрахунки автора і результати їх обробки. Теоретичним та методологічним підґрунтям дослідження є об'єктивні закони і фундаментальні положення економічної теорії, теорії управління, наукові праці та методичні розробки провідних вітчизняних та зарубіжних вчених з цих питань.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в удосконаленні теоретико-прагматичних засад управління оборотними активами вітчизняних підприємств з метою підвищення ефективності їх господарювання.

Практичне значення одержаних результатів і висновків полягає у тому, що запропоновані розробки складатимуть методичну основу обґрунтованого управління оборотними активами підприємств в умовах розвитку ринкового середовища. Реалізація викладених в роботі методичних рекомендацій буде корисною при удосконаленні вибору стратегії подальшого розвитку підприємств, плануванні їх поточної господарської діяльності.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати дипломної роботи обговорювалися і отримали позитивні відгуки на: Всеукраїнській науково-практичній конференції «Формування єдиного Європейського фінансового простору та розвиток світової фінансової думки» (м. Тернопіль, 25 травня 2016 р.); Всеукраїнській науково-практичній конференції студентів, аспірантів, молодих вчених «Актуальні проблеми корпоративних фінансів» (м. Тернопіль, 12 квітня 2016 р.).

Обсяг і структура дипломної роботи. Дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків. Робота містить 10 таблиць, 11 рисунків. Загальний обсяг роботи 100 сторінок.

РОЗДІЛ 1

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність, класифікація та джерела формування оборотних активів підприємства

Оборотні активи займають по своїй величині друге місце після основних засобів в загальному обсязі ресурсів, які визначають економіку підприємства. З позиції вимог ефективного ведення економіки підприємства обсяг оборотних активів повинен бути достатнім для виробництва продукції в асортименті та кількості, яку потребує ринок, і в той же час мінімальним, який не веде до збільшення витрат виробництва за рахунок утворення наднормативних запасів. Фінансовий стан підприємства знаходиться в безпосередній залежності від того, наскільки швидко засоби, які вкладені в активи, перетворюються в реальні гроші.

Наукову громадськість дедалі більше хвилюють питання економічної сутності оборотних активів. У сучасній практиці існує багато суміжних з ними понять, таких як „оборотний капітал”, „оборотні кошти”, „поточні активи”, стосовно сутності яких економісти ведуть тривалу полеміку.

В економічній літературі немає єдиного підходу щодо визначення економічної сутності оборотних активів. Найчастіше їх трактують, як механічне поєднання різних за роллю в процесі кругообороту економічних категорій, або як активів, які протягом одного виробничого циклу можуть бути перетворені на гроші.

Вивченням теми оборотних активів підприємства займалися багато вітчизняних та зарубіжних вчених.

Так, згідно з думкою Ковальчук І.В. “ ... Кошти підприємства, авансовані в предмети праці, разом із залишками грошей на його банківському рахунку, становлять оборотні засоби (оборотні кошти) підприємства. Оборотні засоби є

найбільш мобільною частиною його активів. За умов звичайної господарської діяльності вони безперервно здійснюють кругообіг, знаходячись на стадії виробництва, то в сфері обігу, змінюючи при цьому свою форму у відносно короткий строк (менш за рік або операційний цикл). Так, виробничі запаси сировини і матеріалів передаються на подальшу обробку у виробничі цехи, де з них виготовляється продукція. Запаси готової продукції шляхом продажу переходять у дебіторську заборгованість, яка, в свою чергу, за настанням строку платежу перетворюються на грошові кошти ... ” [1].

Згідно з Національними стандартами бухгалтерського обліку оборотні кошти – грошові кошти, які не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або дванадцяти місяців від дати балансу [2].

Категорія оборотних коштів більш складна для сприйняття, ніж категорія основних засобів. Оборотні кошти підприємства неоднорідні за своїм складом, зокрема, серед них можуть бути матеріальні елементи (запаси сировини, матеріалів), які в подальшому становитимуть матеріальну основу виготовленої продукції або будуть спожиті в процесі виробництва, але в речовій формі не увійдуть у створений продукт (запас пального); грошові кошти (готівка в касі підприємства або кошти на банківських рахунках), невідчутні активи (дебіторська заборгованість).

Відповідно до Національних стандартів бухгалтерського обліку оборотні активи, які знаходяться в сфері виробництва, та залишки готової продукції на складі називаються запасами. За визначенням запаси – це активи, які утримуються для використання під час виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, а також управління підприємством; знаходяться в процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва; утримуються для подальшого продажу за умов звичайної діяльності підприємства [2].

Науковець О.П. Крайник пропонує такий склад виробничих запасів підприємства: запаси сировини, основних матеріалів і напівфабрикатів,

допоміжні матеріали, паливо, тара, запасні частини для ремонту машин і обладнання, спецінструмент і спецустаткування та інші матеріальні цінності, що призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва й адміністративних потреб [3].

Проаналізувавши поняття “оборотні активи” у різних літературних джерелах, можна виділити декілька підходів економістів до трактування сутності даного поняття:

- 1) сукупність оборотних фондів та фондів обігу;
- 2) оборотні засоби підприємств, що відображаються в активі їх бухгалтерського балансу;
- 3) грошові кошти та їх еквіваленти, а також інші активи, що використовують в одному операційному циклі;
- 4) сукупність майнових цінностей, які обслуговують поточну господарську діяльність підприємства і повністю споживаються протягом одного операційного циклу;
- 5) засоби підприємства, які повністю переносять свою вартість на вартість виготовленої продукції.

Оборотні активи знаходяться постійно в обороті і є джерелом авансованого фінансування затрат підприємства на виробництво і реалізацію продукції з моменту утворення виробничих запасів до часу надходження виручки від реалізації готової продукції. Отже, грошове забезпечення безперервності процесу виробництва і є першою функцією оборотних активів - виробничою.

Друга їх функція - платіжно-розрахункова, завдяки якій здійснюють вплив на сферу обігу, стан розрахунків та рух грошових потоків на підприємстві. Наявність грошових коштів в мінімально необхідних розмірах для забезпечення нормальної виробничо-комерційної діяльності є неодмінною умовою успішного виконання ними своїх функцій.

Оборотні засоби діляться на нормовані і ненормовані. Нормовані складаються із запасів товарно-матеріальних цінностей, зокрема незавершеного

будівництва, готової продукції тощо. Це грошові кошти, необхідні для створення мінімального запасу товарно-матеріальних цінностей і забезпечення безперебійності процесу виробництва і реалізації продукції. Вони складаються з виробничих запасів (сировина, матеріали, паливо, тара, малоцінні і швидкозношувані предмети, запасні частини для ремонту), незавершеного виробництва, витрат майбутніх періодів і готової продукції. Нормовані оборотні активи складають основну частину оборотних активів підприємства.

Елементи оборотних активів, які покликані обслуговувати реалізацію продукції, не нормуються. До ненормованих оборотних активів відносяться:

- грошові кошти на рахунках у банку й у касі підприємства;
- дебіторська заборгованість – тимчасове відволікання засобів з обороту одного підприємства з розпорядження іншого. Частка дебіторської заборгованості в складі ненормованих оборотних засобів невелика, однак з метою подальшого зміцнення господарсько-фінансової дисципліни задачею кожного підприємства є всіляке його скорочення;
- засоби в розрахунках, не пов'язані безпосередньо з виробничою діяльністю, тобто в розрахунках.

Незважаючи на те що у процесі відтворення оборотні засоби належать сфері безпосереднього виробництва й обігу, за джерелами формування вони діляться на власні і позичені (залучені).

Власні необхідні для задоволення потреб підприємства у виробничих запасах, напівфабрикатах власного використання, в залишках готової продукції, незавершеному виробництві, а також у засобах для витрат майбутніх періодів.

Позичені – це кредити банку для задоволення тимчасових потреб, а також засоби, що тимчасово знаходяться в обороті підприємств до завершення розрахунків із державним бюджетом, постачальниками сировини, комплектуючих виробів та іншими кредиторами. Власні оборотні засоби поповнюються здебільшого за рахунок прибутку.

Власні оборотні засоби покликані забезпечувати утворення постійних мінімальних виробничих запасів (сировини, матеріалів, палива і т.д.), заділів

незавершеного виробництва, вкладень у витрати майбутніх періодів і залишків готової продукції, необхідних для нормальної і безперебійної роботи підприємства. Загальна сума цих мінімальних запасів складає норматив власних оборотних засобів, що визначається або уточнюється щорічно при розробці фінансового плану.

Також існує класифікація оборотних активів за ступенем ліквідності, за якою всі джерела фінансування оборотних активів діляться на власні, позичені та залученні.

Власні кошти грають головну роль організації кругообігу активів, так як підприємства, які працюють на основі комерційного розрахунку, повинні володіти певною майновою та оперативною самостійністю, щоб вести діло рентабельно та нести відповідальність за рішення які приймаються.

Формування оборотних активів відбувається в момент організації підприємства, коли створюється його статутний (zareestrovаний) капітал. Джерелом формування в цьому випадку служать інвестиційні кошти засновників підприємства. В процесі роботи джерелом поповнення оборотних активів є отриманий прибуток, а також кошти які прирівнюються до власних. Це кошти, які належать підприємству, але постійно знаходяться на його обороті. Такі кошти слугують джерелом формування оборотних активів в сумі їх мінімального залишку. До них належать: мінімальна заборгованість по оплаті праці працівників підприємства, яка переходить з місяця в місяць; резерви на покриття майбутніх витрат; мінімальна заборгованість перед бюджетом та позабюджетними фондами, яка переходить; кошти кредиторів, отримані в якості передплати за продукцію (товари, послуги); кошти покупців.

Скороченню загальної потреби господарства в оборотних активах, а також стимулюванню їх ефективного використання сприяють позичені кошти. Позичені кошти являють собою в основному короткострокові кредити банку, за допомогою яких задовольняються тимчасові додаткові потреби в оборотних засобах.

Економічні умови, в яких функціонують підприємства, впливають на стан оборотних засобів. Підвищення цін на товарно-матеріальні цінності, які придбаються веде до виникнення у підприємства недостачі власних оборотних засобів в великих розмірах. Одним з джерел його поповнення є банківський кредит, який в сучасних умовах надається під великі відсотки. Якщо коштів, підприємству недостатньо необхідно скорочувати або повністю призупиняти виробництво, що погрожує важливим фінансовим труднощам аж до банкрутства. З іншого боку, рішення виниклих проблем тільки за допомогою кредитів викликає підвищення залежності підприємства від кредитних ресурсів внаслідок збільшення судної заборгованості. Це призводить до збільшення нестабільності фінансового стану, втрачаються власні оборотні засоби, переходячи у власність банку, оскільки підприємства не забезпечують норму прибутку на вкладений капітал, задану у вигляді банківського відсотку.

Кредиторська заборгованість відноситься до позапланових залучених джерел формування оборотних засобів, її наявність означає участь в обігу підприємства коштів інших підприємств та організацій. Частина кредиторської заборгованості закономірна, так як витікає з діючого порядку розрахунків. Наряду з цим кредиторська заборгованість може виникнути в результаті порушення платіжної дисципліни [4].

Для забезпечення ефективної діяльності підприємства, дуже важливим є управління розмірами кредиторської заборгованості. Незабезпеченість підприємств власними оборотними коштами зумовлена недоліками в організації обліку та аналізі кредиторської заборгованості. Крім того, статистичні дані свідчать про те, що ця заборгованість характеризується, у свою чергу, досить високим рівнем питомої ваги простроченої заборгованості.

Особливе місце в кредиторській заборгованості займають численні розрахунки з постачальниками і підрядниками. Окрім цього, наявність простроченої заборгованості може призвести до погіршення іміджу підприємства. Кредиторська заборгованість надає можливість підприємству тимчасово користуватися запозиченими коштами, але з іншого боку - зменшує

показники платоспроможності і ліквідності. Ефективне управління кредиторською заборгованістю дає можливість усунути негативні наслідки її наявності.

Для нормального функціонування всіх ланок господарства необхідно мати достовірну інформацію про фінансовий стан підприємства, зокрема про кредиторську заборгованість.

Враховуючи те, що історія існування кредиторської заборгованості є давньою, в сучасній науковій літературі немає єдиної думки щодо трактування цього поняття.

Так, Бутинець Ф.Ф. розглядає кредиторську заборгованість, як форму розрахунку за товари і послуги, які придбаються у ході операцій компанії, що періодично повторюються і використовуються у виробництві чи для перепродажу [5].

Деякі науковці визначають кредиторську заборгованість як грошові кошти, які тимчасово підпорядковані підприємству, фірмі, які підлягають поверненню юридичній або фізичній особі, у яких вони позичені і яким вони не виплачені.

Як правова категорія, кредиторська заборгованість – це особлива частина майна організації, що є предметом обов'язкових правовідносин між організацією та її кредиторами [6].

Незважаючи на те, що одні дослідники визначають кредиторську заборгованість як грошові кошти, інші – як частину майна, ще інші – як форму розрахунків, проте кредиторська заборгованість є невід'ємним етапом повторювального кругообігу капіталу, що призводить до здійснення безперервних господарських операцій на підприємстві, тобто здійснення господарських операцій є причиною безперервних платежів та грошових надходжень. Саме тому важливо розглядати кредиторську заборгованість як складову капіталу.

Визначено, що економічній сутності кредиторської заборгованості притаманні наступні ознаки:

- примусовий характер економічних відносин;
- риса заміщення оборотних засобів підприємства;
- відрізняється швидкістю розповсюдження від підприємства до підприємства по ланцюгу взаємопов'язаних платежів, що викликає необхідність заліків взаємних вимог;
- може трансформувати безготівкові розрахунки, зокрема, змінювати способи платежів.

Важливим моментом в обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками є класифікація такої кредиторської заборгованості. У науковій літературі наводять притаманні різні класифікаційні ознаки поточної кредиторської заборгованості.

П(С)БО 11 "Поточні зобов'язання і забезпечення" визначає методологічні засади формування та обліку інформації про кредиторську заборгованості, а також вимоги щодо її розкриття у фінансовій звітності, загальну класифікацію зобов'язань, що є характерною для багатьох сільськогосподарських підприємств.

Однак для управління кредиторською заборгованістю найбільш доцільно виділити такі види заборгованості за розрахунками. Найпоширенішою ознакою класифікації боргів підприємства є термін погашення, що є також важливо для управління заборгованістю. За цим критерієм кредиторську заборгованість перед постачальниками та підрядниками класифікують наступним чином:

- з терміном погашення до трьох місяців;
- з терміном погашення від трьох до шести місяців;
- з терміном погашення більше шести місяців.

Зобов'язання підприємства по розрахунках з постачальниками та підрядниками – це короткострокові зобов'язання, що виникають при постачанні продукції чи наданні послуг. Дані зобов'язання повинні погашатися згідно договорів про купівлю-продаж товарів, що укладаються з постачальниками чи підрядниками. В цих договорах зазначається предмет, строк дії та ціна договору, відповідальність та зобов'язання сторін тощо. Розрахунки з

постачальниками та підрядниками здійснюються після відвантаження товарно-матеріальних цінностей, виконання робіт або надання послуг або одночасно з ними за згодою організації або по її дорученню, або за передоплатою.

Велике значення слід приділити вибору форм розрахунків з покупцями та замовниками. Вдалий вибір форми розрахунків дасть можливість покращити взаємовідносини з покупцями та сприятиме більш швидкому розрахунку за поставлену продукцію, виконані роботи чи надані послуги.

Для обліку розрахунків з постачальниками та підрядниками за одержані матеріальні цінності, виконанні роботи і наданні послуги призначено рахунок 63 «Розрахунки з постачальниками та підрядниками». Інструкцією про застосування Плану рахунків передбачено три субрахунки до даного рахунку. Тому вважаємо за доцільне до даного рахунку відкривати рахунки третього порядку для відображення інформації за видами кредиторської заборгованості. Наприклад:

- 631.1 «Термін погашення до 3 місяців»
- 631.2 «Термін погашення від 3 до 6 місяців»
- 631.3. «Термін погашення від 6 до 12 місяців».

Важливим елементом управління кредиторською заборгованістю є її аналіз, тому керівництво підприємством повинно мати оперативну та об'єктивну інформацію щодо стану кредиторської заборгованості, яка формується в системі бухгалтерського обліку.

Аналіз кредиторської заборгованості підприємства проводиться на основі використання його фінансової звітності. Для того щоб співвіднести динаміку величини кредиторської заборгованості зі змінами масштабів діяльності підприємства, при розрахунку ряду коефіцієнтів оборотності кредиторської заборгованості використовуються показники фінансових результатів.

Управління кредиторською заборгованістю базується на специфічних принципах та методологічних засадах, які дозволяють виділити управління кредиторською заборгованістю, як окремий блок управління.

Модель управління кредиторською заборгованістю суб'єкта господарювання формується як сукупність окремих фінансово-математичних методів, які виступають методологічним базисом процесу управління, конкретних методик, технологій, способів та прийомів обґрунтування управлінських фінансових рішень [7].

Деякі науковці вважають, що проблема неплатежів пов'язана зі зростанням кредиторської заборгованості підприємств та організацій. Проте, на наш погляд, між проблемою неплатежів та зростанням кредиторської заборгованості підприємств існує зворотний зв'язок. Значне скорочення попиту на продукцію вітчизняних підприємств, втрата ринків збуту та сировини не була підкріплена своєчасними та ефективними діями уряду щодо структурної перебудови економіки, створення пільгових умов переорієнтації виробництва на випуск конкурентоспроможної продукції.

Обмежувальна грошово-кредитна політика держави, спрямована насамперед на подолання інфляції та стабілізацію валютного курсу, що гальмує виконання суб'єктами господарювання своїх платіжних зобов'язань. Отже, відповідальність за вирішення проблеми неплатежів не може бути покладено суто на підприємства.

Спостерігається відсутність прозорої системи взаєморозрахунків між підприємствами, яка передбачає, передусім, фінансову та майнову відповідальність суб'єктів підприємництва за наслідки їхньої діяльності. Звідси, для ефективної діяльності та розвитку підприємства необхідно контролювати та своєчасно приймати рішення. Як слушно зазначено авторським колективом підручника “Фінансова діяльність суб'єктів господарювання” “складність прийняття вірних фінансових рішень обумовлена наявністю численних альтернативних варіантів залучення та використання фінансових ресурсів. Таким чином, зміст процедури ухвалення згаданих рішень зводиться до вибору оптимальних форм фінансування діяльності суб'єкта господарювання за допомогою низки критеріїв, які дають змогу порівнювати й оцінювати сильні та слабкі сторони того чи іншого способу покриття потреби в

капіталі з врахуванням численних умов і чинників, як наявних на момент прийняття конкретного фінансово-управлінського рішення, так і тих, що можуть проявитися в майбутньому” [8, с. 48].

Важливими об'єктами контролю та управління за сучасних умов залишаються кредиторська заборгованість. Механізмом, який регулює усі процеси, пов'язані з цією категорією є кредитна політика підприємства.

Правильне співвідношення між власними, позиковими та залученими джерелами створення оборотних засобів грає важливу роль в укріпленні фінансового стану підприємства.

1.2. Формування системи управління оборотними активами підприємства

Фінансовий менеджмент як управлінська діяльність по оцінці виробничих і фінансових напрямів діяльності господарюючого суб'єкта у контексті оточуючого середовища, організації грошових потоків підприємства, формуванню і використанню капіталу, грошових потоків, необхідних для досягнення стратегічних і тактичних цілей розвитку підприємства передбачає запровадження принципово нових форм і методів фінансової роботи, використання сучасних механізмів фінансового ринку. Використання методів і прийомів фінансового менеджменту сприяють збереженню стійких ринкових позицій підприємства. Базуючись на зіставленні певних фінансових результатів, розраховуючи відповідні фінансові показники, підприємство здатне оцінити ефективність свого господарювання, визначити власну частку на відповідному ринку, здійснювати стратегічне планування діяльності [9].

У контексті фінансового менеджменту підприємства важливе місце належить управлінню його оборотними активами, складність якого залежить від таких умов, як:

- формування обсягу оборотного капіталу, що використовується в операційному процесі;

- формування різних видів активів за рахунок оборотного капіталу;
- прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства [10, с. 249].

Система управління оборотними активами – це частина загальної фінансової стратегії підприємства, що полягає у формуванні необхідного обсягу і складу оборотних активів, їх фінансуванні й оптимізації структури.

Система управління оборотними активами підприємства розробляється за такими основними етапами [7, с. 41-42]:

1. Аналіз оборотних активів підприємства у попередньому періоді;
2. Визначення принципових підходів щодо формування оборотних активів підприємства;
3. Оптимізація обсягу оборотних активів;
4. Оптимізація співвідношення постійної та змінної частин оборотних активів;
5. Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів;
6. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів;
7. Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів у процесі їх використання;
8. Формування принципів, що визначають фінансування окремих видів оборотних активів;
9. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів.

1. Аналіз оборотних активів підприємства в попередньому періоді включає п'ять етапів [11, с. 74-75].

На першому етапі аналізу розглядається динаміка загального обсягу оборотних активів підприємства; темпи зміни середньої їх суми в зіставленні з темпами зміни обсягу реалізації продукції і середньої суми всіх активів; динаміка питомої ваги оборотних активів у загальній сумі активів підприємства.

На другому етапі аналізу розглядається динаміка складу оборотних активів підприємства в розрізі основних їх видів: запасів сировини, матеріалів і

напівфабрикатів; запасів готової продукції; дебіторської заборгованості; залишків грошових активів.

На третьому етапі аналізу вивчається оборотність окремих видів оборотних активів у загальній їх сумі. Цей аналіз проводиться з використанням показників – коефіцієнта оборотності та періоду обороту оборотних активів.

На четвертому етапі визначається рентабельність оборотних активів, досліджуються фактори, що її формують. У процесі аналізу використовуються коефіцієнт рентабельності оборотних активів, а також модель компанії “Дюпон”.

На п'ятому етапі аналізу розглядається склад основних джерел фінансування оборотних активів – динаміка їх суми та питомої ваги в загальному обсязі фінансових засобів, інвестованих у ці активи; визначається рівень фінансового ризику, що генерується сформованою структурою джерел фінансування оборотних активів.

Результати аналізу дозволяють визначити загальний рівень ефективності управління оборотними активами на підприємстві та виявити основні напрями його підвищення в майбутньому періоді [12].

2. Визначення принципів підходів щодо формування оборотних активів підприємства. На даному етапі аналіз відображає загальну ідеологію фінансового управління підприємством із позицій прийнятного співвідношення рівня прибутковості та ризику фінансової діяльності. Оборотні активи визначають вибір визначеного типу політики їх формування.

3. Оптимізація обсягу оборотних активів.

Така оптимізація повинна виходити з вибраного підходу щодо формування оборотних активів, забезпечуючи заданий рівень співвідношення ефективності їх використання і ризику.

4. Оптимізація співвідношення постійної та змінної частин оборотних активів. Сезонні особливості суттєво впливають на обсяг потреби в окремих видах оборотних активів для здійснення операційної діяльності. На підприємствах окремих галузей є можливість переробляти сировину лише

протягом "сезону переробки" з наступною рівномірною реалізацією продукції, що визначає в такі періоди підвищену потребу в оборотних активах, у формі запасів готової продукції. Коливання в розмірах потреби в окремих видах оборотних активів можуть бути викликані й сезонними особливостями попиту на продукцію підприємства. Тому у процесі управління оборотними активами варто визначати їх сезонну потребу, що складає різницю між максимальною та мінімальною потребою в них протягом року.

5. Забезпечення необхідної ліквідності оборотних активів.

Усі види оборотних активів тією або іншою мірою є ліквідними, крім витрат майбутніх періодів і безнадійної дебіторської заборгованості. Загальний рівень ліквідності повинен забезпечувати необхідний рівень платоспроможності підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. З цією метою з урахуванням обсягу й графіка майбутнього платіжного обороту повинна бути визначена частина оборотних активів у формі коштів, високо- і середньоліквідних активів.

6. Забезпечення підвищення рентабельності оборотних активів.

Оборотні активи повинні приносити визначений прибуток при їх використанні у виробничо-збутовій діяльності підприємства. Водночас окремі види оборотних активів можуть приносити підприємству прямий прибуток у процесі фінансової діяльності у формі відсотків і дивідендів. Тому складовою частиною розроблюваної політики є забезпечення своєчасного використання тимчасово вільного залишку грошових активів для формування ефективного портфеля короткострокових фінансових вкладень.

7. Забезпечення мінімізації втрат оборотних активів у процесі їх використання.

Усі види оборотних активів певною мірою схильні до ризику втрат. Наприклад, грошові активи схильні до ризику інфляційних втрат; короткострокові фінансові вкладення – до ризику втрат частини доходу в зв'язку з несприятливою кон'юктурою фінансового ринку, а також ризику втрат від інфляції; дебіторська заборгованість – до ризику неповернення або

невчасного повернення, а також ризику інфляційного; запаси товарно-матеріальних цінностей – до втрат від природних збитків тощо. Тому управління оборотними активами повинно бути спрямоване на мінімізацію ризику їх втрат, особливо в інфляційних умовах.

8. Формування принципів, що визначають фінансування окремих видів оборотних активів.

Виходячи із загальних принципів фінансування активів, що визначають формування структури та вартості капіталу, слід конкретизувати принципи фінансування окремих видів і складових частин оборотних активів. Залежно від фінансового менталітету менеджерів сформовані принципи можуть визначати широкий діапазон підходів до фінансування оборотних активів – від консервативного до агресивного.

9. Оптимізація структури джерел фінансування оборотних активів. На основі раніше визначених принципів фінансування у процесі розробки системи управління оборотними активами формуються підходи до вибору конкретної структури джерел фінансування, їх приросту з урахуванням тривалості окремих стадій фінансового циклу й оцінки вартості залучення окремих видів капіталу.

На управління оборотними активами здійснює вплив система розроблених на підприємстві фінансових нормативів. Основними з таких нормативів є [13, с. 104]:

- норматив власних оборотних активів підприємства;
- система нормативів оборотності основних видів оборотних активів і тривалості операційного циклу в цілому;
- система коефіцієнтів ліквідності оборотних активів;
- нормативне співвідношення окремих джерел фінансування оборотних активів та інші.

Проведення економічної діагностики ефективності управління оборотними активами можливо за допомогою певної збалансованої системи показників-індикаторів, які відображають та характеризують стан оборотних активів підприємства.

Збалансована система показників (ЗСП) є однією з найбільш поширених на сьогоднішній день систем управління результативністю підприємства, оскільки інтегрує оцінку діяльності підприємства з точки зору фінансових і нефінансових індикаторів з урахуванням причинно-слідчих зв'язків між результуючими показниками і ключовими факторами, дає можливість оцінити ефективність обраної стратегії, отримати інформацію про комплексний стан суб'єкта господарювання на визначений момент часу, виявити недоліки його діяльності й оперативно відреагувати на вплив негативних чинників [14, с. 260].

ЗБАЛАНСОВАНІСТЬ:

- взаємозв'язок оперативної діяльності підприємства з його стратегією;
- рівновага між короткостроковими та довгостроковими цілями;
- «баланс» між фінансовими та нефінансовими показниками;
- рівновага між зовнішніми та внутрішніми факторами;
- взаємозв'язок між підсистемами та окремими компонентами.

СИСТЕМА:

- сукупність взаємозв'язаних та взаємодіючих елементів;
- цілісна сукупність взаємозв'язаних елементів, які знаходяться в певних відносинах один з одним та із зовнішнім середовищем.

ПОКАЗНИКИ:

- вимірники, які характеризують стратегічні цілі, ключові фактори та конкретні дії;
- кількісні або якісні вимірники, які характеризують стан аспекту або процесу, тобто об'єкта управління.

На сьогодні існує безліч схем з розроблення збалансованої системи показників на підприємстві залежно від галузі та виду діяльності, а також від специфіки організації самого підприємства. Проте, на нашу думку, для вдалого впровадження ЗСП на підприємстві слід ретельно розробити кожний з її етапів, зокрема і для діагностики ефективності управління оборотними активами підприємства.

Умовно процес розроблення системи збалансованих показників для аналізу ефективності управління оборотними активами можна представити у вигляді наступних етапів (рис. 1.1).

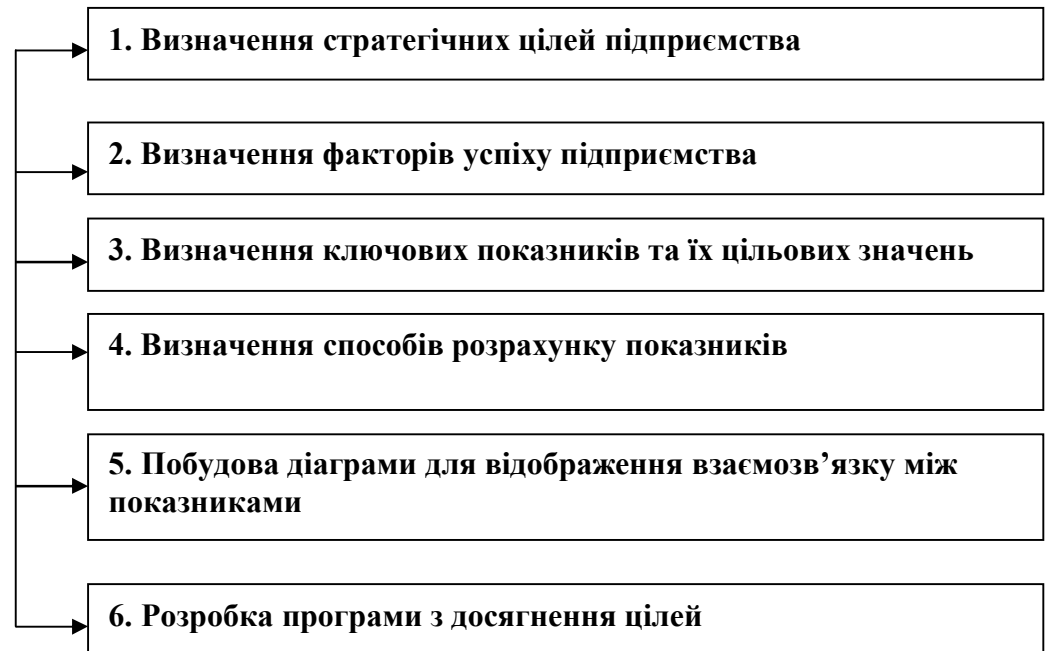

Рис. 1.1. Основні етапи системи збалансованих показників для аналізу ефективності управління оборотними активами [14, с. 261]

На початковому етапі розроблення ЗСП для діагностики ефективності управління оборотними активами підприємства було визначено стратегічну ціль, якої прагне досягти підприємство, та визначено основні фактори успіху, за допомогою яких буде досягнута поставлена ціль.

Вважаємо, що основу збалансованої системи показників підприємства в цілому формують такі чотири перспективи, як фінанси, клієнти, внутрішні бізнес-процеси та навчання і розвиток.

В даному випадку для проведення діагностики ефективності управління оборотними активами необхідно визначити такі основні аспекти формування ЗСП, як економічна та соціальна ефективність.

Економічна ефективність – сукупність відносних показників, що порівнюють отриманий ефект із витратами або активами, використаними для

досягнення цього ефекту [15]. До критеріїв економічної ефективності можна віднести: стратегічну та оперативну ефективність.

Під соціальною ефективністю розуміється максимально можливе забезпечення суспільних потреб людей необхідною продукцією та ступінь задоволення персоналу підприємства. Основними критеріями соціальної ефективності є маркетингова ефективність та ефективна кадрова політика.

На базі розгляду кожного критерію як відносно відособленої системи можна запропонувати сукупність показників-індикаторів та методику розрахунку цих показників, що дозволяють виявити причинно-наслідкові зв'язки і ступінь впливу на ефективність управління оборотними активами підприємства.

Вибір найбільш оптимальних ключових показників-індикаторів за кожним пріоритетним критерієм є надзвичайно важливим завданням оскільки на основі отриманих результатів відбувається розробка конкретних заходів, а тому навіть незначні помилки при виборі системи показників можуть призвести до неадекватності отриманих результатів [16].

При формуванні системи показників-індикаторів для діагностики ефективності управління оборотними активами підприємства необхідно дотримуватись певних вимог:

- прагнути до того, щоб показники економічної діагностики повно й об'єктивно відображали стан оборотних активів підприємства і надавали їм точну кількісну та якісну оцінку;
- добиватися комплексності, збалансованості, багатоаспектності показників, що дозволить врахувати всі аспекти управління оборотними активами;
- передбачати наявність взаємозв'язку з показниками більш високого (низького) рівня;
- забезпечувати достовірність, повноту і своєчасність одержання інформації, на основі якої розраховуються показники;

- враховувати можливі зміни умов, задач і цілей діяльності підприємства відносно управління оборотними активами;
- добиватися компактності і зручності показників для практичних розрахунків, це особливо важливо, коли необхідно оперативно провести експрес-діагностику управління оборотними активами підприємства.

Таким чином, основними принципами в процесі формування системи показників-індикаторів економічної діагностики ефективності управління оборотними активами підприємства повинні стати простота проведення, оперативність розрахунків та збалансованість відібраних показників-індикаторів [17, с. 23].

В результаті проведених досліджень можна виділити основні напрямки створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства:

- прискорення оборотності оборотних активів за рахунок визначення зайвих запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і поліпшення організації постачання;
- впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці; раціональної організації збуту, формування і реалізація ефективної кредитної політики;
- формування такого обсягу та структури запасів, які б забезпечили неперервність і стабільність виробничого процесу при мінімальних витратах на утримання запасів;
- оптимізація обсягу дебіторської заборгованості, розрахунків та визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджетів поточних надходжень і витрат;
- використання раціональної політики фінансування оборотних активів.

Цілі та характер використання окремих видів оборотних активів мають суттєві відмінні риси. Тому на підприємствах з великим обсягом щодо використання оборотних активів розробляється система управління окремими їх видами [18, с. 56]:

- 1) запасами товарно-матеріальних цінностей;

2) дебіторською заборгованістю;

3) грошовими активами, до яких також прирівнюються й короткострокові фінансові вкладення як форма тимчасового використання вільного залишку грошових активів.

Особливості управління запасами. Управління запасами має велике значення як у виробничому, так і у фінансовому аспектах. Використання запасів підпорядковане єдиній меті – забезпеченню безперебійного процесу виробництва та реалізації продукції.

Ефективне управління запасами дозволяє знизити тривалість виробничого та всього операційного циклу, зменшити поточні витрати на їх збереження, визволити з поточного господарського обороту частину фінансових засобів, реінвестуючи їх в інші активи. Забезпечення цієї ефективності досягається за рахунок розробки й реалізації спеціальної фінансової системи управління запасами.

Система управління запасами представляє собою частину загальної системи управління оборотними активами підприємства, що полягає в оптимізації загального розміру й структури запасів товарно-матеріальних цінностей, мінімізації витрат на їх обслуговування та забезпечення ефективного контролю за їх рухом [19, с. 50].

Система управління запасами охоплює такі основні етапи (рис. 1.2) [20, с. 103]:

В умовах інфляційної економіки ціни, за якими сформовані запаси товарно-матеріальних цінностей, потребують відповідного коригування до моменту виробничого споживання або реалізації цих активів. Якщо таке коригування цін не буде зроблене, реальна вартість запасів цих активів буде занижуватися, відповідно буде занижуватися і реальний розмір інвестованого в них капіталу.

У процесі фінансово-господарської діяльності у підприємства постійно виникає потреба проведення розрахунків зі своїми контрагентами, бюджетом, податковими органами. Відвантажуючи вироблену продукцію, підприємство,

як правило, не отримує гроші негайно, тобто воно кредитує покупців. Таким чином, від моменту відвантаження продукції до моменту надходження платежу засоби підприємства “мертві” у вигляді дебіторської заборгованості. Тому важливим завданням є ефективне управління дебіторською заборгованістю, спрямоване на оптимізацію загального її розміру та забезпечення своєчасної оплати боргу.

Рис. 1.2. Послідовність та етапи розробки політики управління запасами [20, с. 103]

У сучасній господарській практиці дебіторська заборгованість класифікується за такими видами [21, с. 323]:

- 1) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, строк оплати яких не наступив;
- 2) дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги, що неоплачені у вказаний термін;

- 3) дебіторська заборгованість за отриманими векселями;
- 4) дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом;
- 5) дебіторська заборгованість за розрахунками з персоналом;
- 6) інші види дебіторської заборгованості.

Серед перерахованих видів найбільший обсяг дебіторської заборгованості підприємств припадає на перші три види. У загальній сумі дебіторської заборгованості на розрахунки з покупцями припадає 80-90%. Отже, з метою ефективного управління цією дебіторською заборгованістю на підприємствах повинна розроблятися і здійснюватися особлива фінансова система управління дебіторською заборгованістю або його кредитна політика щодо покупців продукції.

Система управління дебіторською заборгованістю представляє собою частину загального управління оборотними активами й маркетингової політики підприємства, що спрямована на розширення обсягу реалізації продукції та полягає в оптимізації загального розміру цієї заборгованості та забезпеченні своєчасної її оплати. Формування системи управління дебіторською заборгованістю підприємства здійснюється за такими основними етапами [22, с. 198]:

1. Аналіз дебіторської заборгованості підприємства у попередньому періоді.
2. Формування принципів кредитної політики відповідно до покупців продукції.
3. Визначення можливої суми фінансових засобів, що інвестуються в дебіторську заборгованість за товарним (комерційним) і споживчим кредитом.
4. Формування системи кредитних умов.
5. Формування стандартів оцінки покупців і диференціація умов надання кредиту.
6. Формування процедури оплати дебіторської заборгованості.
7. Забезпечення використання на підприємстві сучасних форм рефінансування дебіторської заборгованості.

8. Побудова ефективних систем контролю за рухом і своєчасною оплатою дебіторської заборгованості.

Політика управління грошовими активами є частиною загальної політики управління оборотними активами підприємства, що полягає в оптимізації сукупного розміру їх залишку з метою забезпечення постійної платоспроможності й ефективного використання в процесі збереження.

Розробка політики управління грошовими активами підприємства включає такі основні етапи [23, с. 112]:

1. Аналіз грошових активів підприємства в попередньому періоді.
2. Оптимізація середнього залишку грошових активів підприємства.
3. Диференціація середнього залишку грошових активів у національній та іноземній валюті.
4. Вибір ефективних форм регулювання середнього залишку грошових активів.
5. Забезпечення рентабельного використання тимчасово вільного залишку грошових активів.
6. Побудова ефективних систем контролю за грошовими активами підприємства.

Отже, система управління оборотними засобами це система цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом та суб'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

1.3. Теоретико-методичні підходи до оцінки ефективності управління оборотними активами на підприємстві

Порівняння фактичної наявності оборотних коштів з нормативом дає змогу визначити брак або надлишок власних оборотних коштів.

Брак власних оборотних коштів означає перевищення нормативу оборотних коштів над фактичною наявністю їх. Він може виникнути з вини самого підприємства, інших підприємств, у результаті зміни умов господарювання, не взятих до уваги своєчасно, через стихійне лихо та з інших причин.

Основними причинами браку власних оборотних коштів можуть бути: погана робота маркетингової служби; невиконання планів прибутку; слабка відповідальність підприємств за формування і збереження власних оборотних коштів та їх нецільове використання; несвоєчасне фінансування приросту нормативу оборотних коштів; наявність дебіторської заборгованості (несвоєчасні розрахунки) тощо. Брак власних оборотних коштів може виникати у зв'язку зі значним підвищенням цін у результаті інфляційних процесів.

Надлишок власних оборотних коштів створюється в підприємств у разі перевищення розмірів оборотних коштів понад визначені їх нормативи, необхідні для задоволення постійних мінімальних потреб виробництва в ресурсах. Він може виникнути внаслідок перевиконання плану прибутку; неповного внеску платежів до бюджету; безоплатного надходження (отримання) товарно-матеріальних цінностей від інших організацій; неповного використання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом, та ін.

Перевищення нормативу оборотних коштів може бути виправданим у разі перевиконання плану випуску продукції, але темпи зростання нормативних запасів не повинні випереджати темпів зростання обсягу виробництва.

За сучасних умов господарювання (зміна цін, інфляція, спад виробництва) перевищення фактичної наявності власних оборотних коштів над нормативом – явище в господарській діяльності підприємств досить рідкісне.

Порівнюючи на певну дату різних періодів фактичну наявність власних оборотних коштів, можна судити про абсолютну зміну їхніх величин.

До показників, що характеризують стан оборотних коштів, можна віднести коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства (Крв). Цей показник визначається як відношення вартості оборотних коштів до вартості майна підприємства [24, с. 107-108]:

$$\text{Крв} = \frac{\Phi_{\text{н}}}{\text{М}} \quad (1.1)$$

де $\Phi_{\text{н}}$ – фактична наявність (вартість оборотних коштів, грн.);

М – вартість майна підприємства, грн.

Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів показує, яку частку у майні підприємства вони займають. Залежно від типу виробництва, виду продукції та інших чинників ця частка може бути різною. Але бажано, щоб вона забезпечувала можливість ритмічного, безперебійного виробництва і, у разі необхідності, швидкої ліквідності оборотних активів [25, с. 389].

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів на підприємствах використовуються різноманітні показники, найважливішим з яких є швидкість обертання. Даний показник обчислюється в днях і характеризується періодом, за який оборотні кошти підприємства здійснюють один оборот, тобто проходять всі стадії кругообороту на підприємстві [24, с. 107-108]:

$$\text{O} = \frac{\text{C} * \text{T}}{\text{P}} \quad (1.2)$$

де O – термін обертання оборотних коштів, днів;

C – середні залишки нормованих оборотних коштів, грн.;

T – тривалість періоду, за який обчислюється обертання, днів;

P – обсяг реалізованої продукції, грн.

Тривалість обертання коштів – це синтетичний показник, здатний відображати одночасно результати процесу матеріального відтворення – обсяг реалізації створених товарів і наданих послуг за даний період – і ефективність використання в цьому процесі матеріальних засобів і коштів.

Обертання оборотних коштів обчислюється за планом і фактично. Порівнюючи фактичний час обертання з плановим, визначають прискорення або сповільнення обертання як щодо всіх нормованих оборотних коштів, так і щодо окремих їхніх статей.

Унаслідок прискорення обертання оборотних коштів із обороту вивільняється частина коштів, що обраховується множенням фактичного одноденного обсягу реалізації продукції на дні прискорення обертання оборотних коштів.

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів використовується коефіцієнт обертання, що визначається за формулою:

$$K_o = \frac{P}{C} \quad (1.3)$$

де K_o – коефіцієнт обертання оборотних коштів.

Цей показник характеризує кількість оборотів оборотних коштів за період, що аналізується. Що більше оборотів здійснюють оборотні кошти, то ліпше вони використовуються.

Коефіцієнт завантаження оборотних коштів є оберненим до коефіцієнта обертання показником і визначається за формулою:

$$K_z = \frac{C}{P} \quad (1.4)$$

де K_z - коефіцієнт завантаження оборотних коштів, коп.

Він характеризує участь оборотних коштів у кожній гривні реалізованої продукції. Що менше оборотних коштів припадає на 1 грн. обороту, то ліпше вони використовуються [26, с. 74].

Для характеристики ефективності використання оборотних коштів можуть використовуватись коефіцієнт ефективності (прибутковість оборотних коштів) і рентабельність. Вони обчислюються за формулами [24, с. 107-108]:

$$K_e = \frac{\Pi}{C} \quad (1.5)$$

$$P = \frac{\Pi}{C} * 100\% \quad (1.6)$$

де K_e – коефіцієнт ефективності оборотних коштів, коп.;

П – прибуток від реалізації продукції, грн.;

Р – рентабельність оборотних коштів, %.

Якщо K_e є абсолютним показником і характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн. оборотних коштів, то Р – відносний показник, що визначає ступінь використання оборотних коштів. Що більшим є значення першого і другого показників, то ефективніше використовуються оборотні кошти.

Поліпшення використання оборотних коштів підприємств і підвищення ефективності виробництва можна досягти через:

1) скорочення виробничих запасів товарно-матеріальних цінностей у зв'язку з переходом на оптову торгівлю та прямі економічні зв'язки з постачальниками;

2) прискорення обертання оборотних коштів за рахунок реалізації непотрібних, залежалих товарно-матеріальних цінностей [27, с. 201].

Поліпшення використання оборотних коштів вивільняє їх. Це вивільнення може бути абсолютним і відносним. Абсолютне вивільнення оборотних коштів - це пряме скорочення потреби в оборотних коштах проти попереднього періоду за одночасного збільшення обсягу виробництва (реалізації). Відносне вивільнення оборотних коштів виникає тоді, коли внаслідок поліпшення їх використання підприємство з тією самою сумою оборотних коштів або з незначним їх зростанням у плановому році збільшує обсяг виробництва.

За нинішніх умов господарювання через інфляційні процеси найбільш реальним є відносне вивільнення оборотних коштів. Ураховуючи це, слід більше уваги приділяти реалізації заходів, які сприяють відносному вивільненню оборотних коштів.

Господарсько-підприємницька діяльність неможлива без оборотних коштів. Ця потреба є одним з об'єктів фінансового планування і відображення в обліку та звітності. Розмір оборотного капіталу, який утворює кожну складову поточних активів, має відповідати потребам і можливостям підприємства зі створення й реалізації продукції.

Крім того, виникає необхідність у плануванні фінансових ресурсів для допоміжних і підсобних, житлово-комунальних господарств, соціально-побутових та інших закладів непромислового характеру.

У практиці використовуються два методи визначення потреби в оборотних коштах: прямий і економічний. Метод прямого розрахунку забезпечує розробку обґрунтованих норм і нормативів на кожному підприємстві з урахуванням багатьох факторів, які пов'язані з особливостями постачання, виробництва та реалізації продукції [28, с. 601].

Планування оборотних коштів здійснюється відповідно до кошторисів витрат на виробництво і невиробничі потреби та бізнес-плану, який охоплює й пов'язує виробничі й фінансові показники, створюючи саме цим умови для успішної комерційної діяльності та розвитку підприємництва.

Визначення потреби в оборотних коштах здійснюється через їх нормування. Нормування оборотних коштів передбачає врахування багатьох факторів, які впливають на господарську діяльність підприємств. На підприємствах виробничої сфери до них належать:

- умови постачання підприємств товарно-матеріальними цінностями: кількість постачальників, строки поставки, розмір транзитних партій, кількість найменувань матеріальних цінностей, форми розрахунків за матеріальні цінності;

- організація процесу виробництва: тривалість виробничого циклу, характер розподілу витрат протягом виробничого циклу, номенклатура випущеної продукції;

- умови реалізації продукції: кількість споживачів готової продукції, їх віддаленість, призначення продукції, умови її транспортування, форми розрахунків за відвантажену продукцію [29, с. 183].

За відповідності складу, структури й наявності оборотних коштів запланованому обсягу виробництва та реалізації підприємство в змозі отримувати прибуток з мінімальними витратами.

У разі зниження розміру оборотних коштів можливі перебої в постачанні й виробничому процесі, зменшення обсягу виробництва та прибутку, виникнення прострочених платежів і заборгованості, інші негативні явища в господарській діяльності.

Надлишок оборотних коштів призводить до нагромадження надмірних запасів сировини, матеріалів; послаблення режиму економії; створення умов для використання оборотних коштів не за призначенням.

Значення нормування оборотних коштів полягає в такому.

По-перше, правильне визначення нормативу оборотних коштів забезпечує безперервність і безперебійність процесу виробництва.

По-друге, нормування оборотних коштів дає змогу ефективно використовувати оборотні кошти на кожному підприємстві.

По-третє, від правильно встановленого нормативу оборотних коштів залежить виконання плану виробництва, реалізації продукції, прибутку та рівня рентабельності.

По-четверте, обґрунтовані нормативи оборотних коштів сприяють зміцненню режиму економії, мінімізації ризику підприємницької діяльності.

Визначення планової потреби в оборотних коштах передбачає розробку норм відносно тривалої дії і нормативів на конкретний період – рік (як правило), півріччя, квартал. Це досягається за проведення таких робіт:

1. Визначення норм запасів за статтями нормованих оборотних коштів.

Норма оборотних коштів – це відносний показник, який обчислюється в днях, відсотках чи гривнях. Норми в днях щодо виробничих запасів розраховуються за окремими видами матеріальних цінностей. У разі великої номенклатури розрахунок здійснюється в тій частині, яка становить (вартісне) не менше 70-80% загальних витрат за статтею в цілому.

2. Встановлення одноденного витрачання матеріальних цінностей, виходячи із кошторису витрат на виробництво. Одноденне витрачання на підприємствах несезонних галузей промисловості рекомендується розраховувати на підставі даних четвертого кварталу планового року, що, як

правило, має найбільший обсяг виробництва. У сезонних галузях промисловості одnodенне витрачання визначається на підставі кварталу з найменшим обсягом виробництва.

Визначаючи одnodенні витрати незавершеного виробництва, виходять із суми витрат на виробництво валової чи товарної продукції. Щодо готової продукції відповідно беруть для розрахунку виробничу собівартість товарної продукції.

3. Визначення нормативу оборотних коштів за кожною статтею в грошовому вираженні проводиться множенням одnodенних витрат в грошовому вираженні на відповідну норму запасу в днях.

4. Розрахунок сукупного нормативу, або загальної потреби в оборотних коштах, на підприємстві проводиться підсумовуванням нормативів за окремими статтями.

5. Заключний етап нормування – визначення норм та нормативів за окремими статтями оборотних коштів для підрозділів підприємств, де використовуються матеріальні цінності та виготовляється продукція [30, с. 185].

Найбільш трудомісткою і складною є розробка норм запасу. Норми запасу в днях застосовуються протягом кількох років, якщо суттєво не змінюються умови виробництва, постачання та збуту, розрахунків.

Нині підприємствам надано право самостійно розраховувати нормативи оборотних коштів. Відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України і Національного банку України від 19 квітня 1993 року № 279 "Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств і організацій та джерела їх покриття" Міністерством економіки разом з Міністерством фінансів встановлено Типовий порядок визначення норм запасів товарно-матеріальних цінностей [31].

Отже, оборотні кошти – це сукупність грошових коштів підприємства, необхідних для формування й забезпечення кругообігу виробничих оборотних фондів та фондів обігу. Раціональне та економне використання оборотних

коштів суб'єктів господарювання має неабияке значення. Для оцінки ефективності використання оборотних коштів виробничих підприємств застосовують певні показники, а для підвищення ефективності – відповідні конкретні заходи.

Висновки до розділу 1

1. У ході дослідження теоретичних засад оборотних активів підприємства встановлено відсутність єдиного загальноприйнятого підходу до їх визначення. На основі критичних поглядів учених щодо з'ясування сутності оборотних активів автором уточнено їх поняття як активів, без яких неможливе ведення господарської діяльності підприємства. Наведено їх трактування: оборотні активи як вартісна категорія – це вартість, авансована у кругообіг виробничих оборотних фондів та фондів обігу для забезпечення неперервності процесу виробництва та обігу.

2. Система управління оборотними активами – це система цілеспрямовано організованих взаємодій між об'єктом та суб'єктом управління шляхом реалізації функцій управління із застосуванням комплексу методів, засобів і фінансово-економічних інструментів дослідження і трансформації взаємопов'язаних процесів формування та використання оборотних активів і джерел їх фінансування за обсягом, складом, структурою з урахуванням дії на них чисельних факторів внутрішнього і зовнішнього середовища.

3. В результаті проведених досліджень можна виділити основні напрямки створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства:

- прискорення оборотності оборотних активів за рахунок визначення зайвих запасів та їх ліквідації, оптимального вибору постачальників і поліпшення організації постачання;

- впровадження нових технологій та підвищення ефективності праці; раціональної організації збуту, формування і реалізація ефективної кредитної політики;
- формування такого обсягу та структури запасів, які б забезпечили неперервність і стабільність виробничого процесу при мінімальних витратах на утримання запасів;
- оптимізація обсягу дебіторської заборгованості, розрахунків та визначення оптимального залишку грошових коштів, складання бюджетів поточних надходжень і витрат;
- використання раціональної політики фінансування оборотних активів.

4. Досліджуючи методичні засади управління оборотними активами, автором запропоновано науково-методичний підхід до оцінки їх ефективності використання шляхом застосування цілої низки показників. Зазначено, що для оцінки ефективності використання оборотних коштів підприємств застосовують певні показники, а для підвищення ефективності – відповідні конкретні заходи. Визначено зовнішні та внутрішні чинники впливу на потенціал використання оборотних активів підприємства.

РОЗДІЛ 2

ПРАГМАТИЗМ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Динаміка економічних показників діяльності підприємства

У 1995 році було засновано Моршинський завод мінеральних вод. Завдяки безперервному розвитку в наступні десять років маленьке регіональне підприємство стало одним із найбільших гравців на українському ринку мінеральних вод.

У червні 2007 року Моршинський завод вийшов на новий рівень, встановивши технічний комплекс, що не має аналогів в Україні. На новому заводі встановлено три швидкісні виробничі лінії, потужність яких дозволяє розливати до 900 тис. літрів води за добу і здатних забезпечити чистою водою мешканців цілого міста-мільйонника. Невід'ємною складовою ринкової економіки є створення й розвиток конкурентного середовища – сукупності зовнішніх факторів, які впливають на конкурентну взаємодію підприємств у відповідній галузі.

Конкурентне середовище – це результат і умови взаємодії великої кількості суб'єктів ринку, що визначає відповідний рівень економічного суперництва і можливість впливу окремих економічних агентів на загально ринкову ситуацію. У місті Моршин Львівської обл. не зареєстровано жодного підприємства, який би займався подібною діяльністю. Тому, можна вважати, що для досліджуваного підприємства ПАТ “ІДС АКВА СЕРВІС” конкурентів немає.

ПрАТ "ІДС Аква Сервіс" входить до складу IDS Group Ukraine, яка є частиною міжнародної компанії IDS Borjomi International. Компанія IDS Group Ukraine - провідний національний виробник, експерт в питаннях якості природних мінеральних вод, завдяки продукції, яка добувається в екологічно

чистих заповідних регіонах України і є еталоном якості за найвищими міжнародними стандартами.

Послуги компанії IDS Aqua Service орієнтовані, передусім, на людей, що цінують якісну природну воду і свій час. IDS Aqua Service має виняткові права поставляти унікальні води "Аляска", "Домашня з Трускавця" та "Старий Миргород". Компанія також надає якісне устаткування для розлива, підігрівання і охолодження питної води (кулери, диспенсери, помпи) від провідних виробників, а також додаткову продукцію (кава, чай, цукор і інше).

Станом на 01.01.2016 року на підприємстві середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу становила 444 особи, що дещо скоротилася порівняно з 2014 роком на 147 осіб.

Результатом взаємодії всіх елементів системи фінансових відносин підприємства є фінансовий стан підприємства, який визначається сукупністю виробничо-господарських факторів і характеризується системою показників, що відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів. Фінансовий стан підприємства залежить від результатів його виробничої, комерційної та фінансово-господарської діяльності. Тому на нього впливають усі ці види діяльності підприємства. Передовсім на фінансовому стані підприємства позитивно позначаються безперебійний випуск і реалізація високоякісної продукції.

Як правило, що вищі показники обсягу виробництва і реалізації продукції, робіт, послуг і нижча їх собівартість, то вища прибутковість підприємства, що позитивно впливає на його фінансовий стан

Аналіз фінансового стану підприємства є необхідним етапом для розробки планів і прогнозів фінансового оздоровлення підприємств.

Для здійснення аналізу фінансового стану будь-якого підприємства перш за все необхідно провести дослідження складу і структури його балансу, динаміку різних елементів балансу, співвідношення оборотних і необоротних активів тощо (табл. 2.1).

**Аналіз структури і динаміки активу балансу ПАТ «ІДС Аква Сервіс»
за 2012-2015 роки [32-33]**

Показники	Роки		Відхилення абсолютне, тис. грн.	Відхилення відносне,%
	2014	2015		
Валюта балансу, тис. грн.	47429,0	67536,0	20107,0	42,4
Необоротні активи, тис. грн.	13935,0	15408,0	1473,0	10,6
у %-х до валюти балансу	29,38	22,81	-6,57	-22,4
Оборотні активи, тис. грн.	33494,0	52128,0	18634,0	55,6
у %-х до валюти балансу	70,62	77,19	6,57	9,3

Відповідно до даних таблиці 2.1 видно, що вартість майна підприємства ПАТ «ІДС Аква Сервіс» зростає за останні два роки, що оцінюється позитивно, оскільки це впливає на зростання обсягів виробництва продукції та збільшення прибутку. Зокрема вартість майна підприємства зросла із 47429,0 тис. грн. у 2014 році до 67536,0 тис. грн. у 2015 році, тобто збільшилась за досліджуваний період на 20107,0 тис. грн. або на 42,4%.

Зростання майна підприємства зумовлено щорічним збільшенням оборотних активів, які за досліджуваний період зросли на 18634,0 тис. грн. або на 55,6% і становили у 2015 році 52128,0 тис. грн. Це є позитивним, адже підприємство має можливість розширити виробництво, а відповідно і обсяги реалізації продукції. Необоротні активи підприємства за досліджуваний період зросли на 1473,0 тис. грн. або на 10,6%. Однак, дане зростання необоротних активів є незначним і не мало суттєвого впливу на розмір загального майна підприємства, адже оборотні активи зростали значно швидшими темпами. Проте таке збільшення може вплинути на зростання фондівіддачі,

продуктивності праці тощо.

Найбільшу частку в майні підприємства ПАТ «ІДС Аква Сервіс» протягом 2014-2015 років займали оборотні активи. Це пояснюється видом діяльності підприємства, яке потребує значної кількості запасів задля того, що забезпечити безперервний операційний процес. Протягом двох років щороку частка необоротних активів зменшилась, а частка оборотних активів зростала. І внаслідок такої тенденції за досліджуваний період частка оборотних активів в майні підприємства перевищує частку необоротних активів.

На початку звітної періоду частка оборотних активів складала 70,62%, а на кінець періоду цей показник зростає на 6,57 процентних пункти і становить 77,19%. В той же час частка необоротних активів в майні підприємства знижується з 29,38% на початку звітної періоду до 22,81% на кінець 2015 року.

Для більш детального аналізу проведемо розрахунки найголовніших економічних показників діяльності досліджуваного підприємства (табл. 2.2).

Як видно з таблиці 2.2 капітал підприємства зростав щороку і темпи росту також збільшувались. У 2015 році вартість майна, що контролюється підприємством становила 67536,0 тис. грн. в порівнянні зі станом у 2014 році, коли ця сума була 47429,0 тис. грн. Отже, валюта балансу підприємства зросла протягом 2014-2015 років на 20107,0 тис. грн. або на 42,4%, що оцінюється позитивно, оскільки це впливає на зростання обсягів виробництва продукції.

Спостерігається також позитивна динаміка зростання доходу (виручки) від реалізації продукції протягом всього досліджуваного періоду. Загалом сума доходу (виручки) від реалізації продукції зросла з 179643,0 тис. грн. у 2014 році до 232517,0 тис. грн. у 2015 році. Дана тенденція свідчить про зростання виробництва та збільшення реалізації продукції. Причиною цього може бути збільшення кількості реалізованої продукції або зростання ціни продажу.

Проте негативним є зростання собівартості продукції більш швидкими темпами як зростання виручки від реалізації. Адже в 2015 році темп зростання собівартості становив 52,1%, а темп зростання виручки від реалізації – 29,4%.

Водночас зростання адміністративних витрат, витрат на збут спричинило зменшення чистого прибутку підприємства ПАТ «ІДС Аква Сервіс» на 1,8%.

Таблиця 2.2

Динаміка показників діяльності ПАТ «ІДС Аква Сервіс»

за 2014-2015 роки [32-33]

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис. грн.	Відхилення відносне, %
			2015-2014	2015-2014
1. Капітал підприємства, тис. грн.	47429,0	67536,0	20107,0	42,4
2. Доход (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	179643,0	232517,0	52874,0	29,4
3. Собівартість, тис. грн.	52163,0	79325,0	27162,0	52,1
4. Сума основних засобів та запасів, тис. грн.	26758,0	40124,0	13363	49,9
5. Чистий прибуток, тис. грн.	2095,0	2058,0	-37,0	-1,8
6. Рентабельність реалізації продукції $(5/3*100)$, %	3,90	2,64	-1,26	-32,31
7. Рентабельність виробничих активів $(5/4*100)$, %	7,69	5,22	-2,47	-32,12
8. Рентабельність вкладеного капіталу $(5/1*100)$, %	4,34	3,10	-1,24	-28,57

Рентабельність – це якісний, вартісний показник, що характеризує рівень віддачі витрат або ступень використання ресурсів, що є в наявності, в процесі виробництва і реалізації продукції. Підприємство рентабельне, якщо суми витрату достатньо не тільки для сплати витрат на виробництво, але і для утворення прибутку. Таким чином, рентабельність характеризує ефективність роботи підприємства, дає уявлення про спроможність підприємства збільшувати свій капітал. Показники рентабельності характеризують фінансові

результати та дохідність різних напрямків діяльності (виробничої, підприємницької, інвестиційної), окупність витрат. Вони більш повно, ніж прибуток, відображають кінцеві результати діяльності підприємства, тому що їх величина показує співвідношення ефекту до наявних або використаних ресурсів. Їх використовують для оцінки діяльності підприємства та як інструмент в інвестиційній політиці та ціноутворенні.

Ріст будь-якого показника рентабельності залежить від багатьох процесів, зокрема, від удосконалювання системи менеджменту виробництвом, підвищення ефективності використання ресурсів організаціями, стабільності взаємних розрахунків і системи розрахунково-платіжних відносин з банками, постачальниками й покупцями. Найважливішими факторами зростання прибутку є зростання обсягу виробництва й реалізації продукції, впровадження науково-технічних розробок, підвищення продуктивності праці, зниження собівартості, поліпшення якості продукції.

Рентабельність являється відносинами характеристиками фінансових результатів. Вони вимірюють дохідність підприємства з різних позицій і групуються у відповідності з інтересами учасників економічного процесу ринкового обміну. Вони дозволяють оцінювати результативність вкладених ресурсів. Коефіцієнти рентабельності – система показників, які характеризують здатність підприємства створювати необхідний прибуток у процесі своєї господарської діяльності.

Коефіцієнти (показники) рентабельності визначають загальну ефективність використовуваних активів і вкладеного капіталу. До них відносять: рентабельність продажів рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, рентабельність інвестицій, рентабельність продукції, темпи приросту власного капіталу.

У ході аналізу фінансового стану підприємства можуть використовуватися найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу, їхня кількість та широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному конкретному випадку.

Необхідність та значення такої оцінки зумовлені потребою систематичного аналізу та вдосконалення діяльності за ринкових відносин, переходу до самоокупності, самофінансування, потребою в поліпшенні використання фінансових ресурсів, а також пошуком резервів зміцнення фінансової стабільності підприємства.

Необхідний рівень прибутку і рентабельності дозволяє вирішувати цілий комплекс завдань, що обумовлюють стабільність і ефективність їх бізнесу. Однак можливість досягнення прибутку проблема складна, оскільки залежить від впливу безлічі факторів. Всі фактори, що впливають на рентабельність, можуть бути розділені на дві групи: фактори зовнішнього середовища (об'єктивні), фактори внутрішнього середовища (суб'єктивні). До факторів зовнішнього середовища відносять: економічна ситуація в країні, рівень інфляції, характер і гострота конкурентної боротьби, кон'юнктура ринку або співвідношення між попитом і пропозицією на продукцію та послуги підприємств, податкова і кредитна політика держави і комерційних банків, тарифи на товари та послуги, що надаються іншими підприємствами, ціна на сировину та товари для підприємств. Одні з цих чинників прямо впливають на прибуток, інші опосередковано через товарообіг (оборот) або витрати виробництва та обігу.

До внутрішніх факторів, залежних від діяльності підприємств, відносяться: тип і категорія підприємства, і відповідно розмір націнки на сировину, продукти та послуги, що встановлюються підприємствами, рівень технічної оснащеності підприємства, рівень механізації праці, прогресивність техніки та обладнання, що застосовуються на підприємствах, характер технологічних процесів та їх прогресивність, рівень продуктивності праці, обсяг і склад виробленої продукції, послуг і товарообігу, сума і рівень витрат виробництва і обігу, в тому числі співвідношення між змінними і постійними витратами, обсяг активів підприємства, їх структура, віддача і інші фактори.

Основні напрямки підвищення рівня рентабельності підприємств є: проведення серйозних маркетингових досліджень та прогноз кон'юнктури

ринку, визначення своєї ніші на ринку і споживачів своєї продукції і послуг, збільшення виручки підприємства, яка має великий вплив на прибуток.

Аналізуючи показники рентабельності ПАТ «ІДС Аква Сервіс», що відображено у таблиці 2.2, приходимо до висновку, що показник рентабельності реалізації продукції мав більше значення у 2014 році – 3,9%, що на 1,26% більше, ніж у 2015 році.

Для оцінки діяльності підприємства найважливіше значення має показник рентабельності виробничих активів. Цей показник протягом досліджуваного періоду має змінну тенденцію. Протягом 2014-2015 років рентабельність виробничих активів зменшується і в 2015 році становить 5,22%. В 2015 році цей показник зменшився на 2,47 процентних пункти порівняно з 2014 роком. Таке зменшення спричинено значним скороченням чистого прибутку з одночасним зростанням основних засобів та запасів. Така динаміка оцінюється негативно, оскільки відстежується непостійність даного показника, а його зменшення в 2015 році свідчить про спад ефективності використання виробничих активів, зменшення фондівіддачі, оборотності матеріальних оборотних коштів.

Динаміка рентабельності вкладеного капіталу аналогічна попередньому показнику. Адже, протягом 2014-2015 років цей показник знижується на 1,24 процентних пункти і становить 3,1%. Зменшення даного показника в звітному році свідчить про спад ефективності використання фінансових ресурсів, що оцінюється негативно.

Отже, основним видом діяльності ПАТ «ІДС Аква Сервіс» є інші види оптової торгівлі поза магазинами. За час свого фінансування фірма зарекомендувала себе надійним постачальником питної води торгівельної марки «Аляска» та «Старий Миргород».

Підприємство має позитивні тенденції збільшення вартості майна підприємства, розширення своєї діяльності, асортименту продукції. Протягом досліджуваних років помітним є зменшення ефективності використання виробничих та фінансових активів у 2014-2015 роках. Це сталось у зв'язку із зменшенням в ці роки чистого прибутку, зростання собівартості продукції та

інших витрат.

Для покращення своєї діяльності, підвищення показників рентабельності, збільшення обсягів реалізації в майбутньому підприємством планується збільшити обсяги виробництва, розширити асортимент продукції, провести ряд заходів для скорочення витрат та виробництво.

Одним з сучасних напрямів підвищення рентабельності є використання методу «витрати – випуск». За цим методом загальний результат роботи підприємства визначається шляхом підсумовування експлуатаційного, фінансового та надзвичайного результатів. По кожному з видів діяльності провадиться порівняння витрат з випуском продукції (реалізацією), доходами і визначається кінцевий результат. Це надає можливість аналізувати кожний фактор впливу, визначити «вузьке» місце та обрати напрями покращення діяльності і підвищення рентабельності.

2.2. Аналіз джерел фінансування оборотних активів підприємства

Особливості різних джерел формування і принципи різного режиму використання власних і залучених оборотних коштів впливають на ефективність використання оборотних активів і всього оборотного капіталу підприємства в цілому. Раціональне формування названих джерел оборотних коштів має значний вплив на процес виробництва, на фінансові результати і фінансовий стан підприємства, сприяє досягненню мети з мінімально необхідними за даних умов оборотними коштами.

Для здійснення аналізу джерел формування оборотних активів підприємства ПАТ «ІДС Аква Сервіс» у 2014-2015 рр. необхідно спочатку проаналізувати динаміку та структуру самих оборотних активів та їх складових елементів за досліджуваний період.

Відповідно до табл. 2.3 вартість оборотних активів станом на кінець 2015 року зросла в порівнянні з початком досліджуваного періоду на 20241,0 тис. грн. або на 59,1% і становила в кінці досліджуваного періоду 51770,0 тис. грн.

**Структурно-динамічний аналіз оборотних активів ПАТ «ІДС Аква
Сервіс» за 2014-2015 роки [32-33]**

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис. грн.	Відхилення відносне, %
			2015- 2014	2015- 2014
1. Оборотні активи, тис. грн., в т.ч.:	31529,0	51770,0	20241,0	59,1
1.1. Запаси, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	16558,0 52,5	28025,0 54,1	11467,0 1,6	69,2 3,0
1.2. Поточні біологічні активи, тис. грн.	-	-	-	-
1.3. Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	8974,0 28,5	15739,0 30,4	6765,0 1,9	75,4 6,7
1.4. Дебіторська заборгованість за розрахунками, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	1216,0 3,8	2494,0 4,8	1278,0 1,0	105,1 26,3
1.5. Інша поточна дебіторська заборгованість, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	665,0 2,1	581,0 1,1	-84,0 -1,0	-12,6 -47,6
1.6. Поточні фінансові інвестиції, тис. грн.	-	-	-	-
1.7. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	4106,0 13,1	4650,0 9,0	544,0 -4,1	13,2 -13,2
1.8. Витрати майбутніх періодів, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	-	140,0 0,3	140,0 0,3	-
1.9. Інші оборотні активи, тис. грн. <i>у %-х до оборотних активів</i>	-	141,0 0,3	141,0 0,3	-

Результатом такого зростання є збільшення залишків практично за всіма статтями крім іншої поточної дебіторської заборгованості. Найбільший вплив на зростання оборотних активів мали дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги і запаси, які зросли протягом двох років на 11467,0 тис. грн. та 6765,0 тис. грн. Також зросла дебіторська заборгованість за розрахунками на

1278,0 тис. грн. або на 105,1%, за рахунок зростання такої заборгованості за розрахунками з бюджетом. Зменшення дебіторської заборгованості за авансами свідчить про зменшення використання коштів підприємства іншими юридичними і фізичними особами та позитивно впливає на скорочення швидкості обігу оборотних активів.

Зросли грошові кошти та їх еквіваленти у 2015 році порівняно з 2014 роком на 544,0 тис. грн. і становили 4650,0 тис. грн., що оцінюється позитивно, адже свідчить про збільшення ліквідності активів підприємства.

Найбільшу частку в сумі оборотних активів протягом 2014-2015 років становили запаси, частка яких зростає з 52,5% до 54,1%. Зростання частки запасів спричинено високими темпами їх зростання та перевищення обсягів порівняно з обсягами дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги, дебіторської заборгованості за розрахунками.

Частка дебіторської заборгованості за товари, роботи та послуги в сумі оборотних коштів на кінець звітної періоду становила 30,4% порівняно із 2014 роком, коли цей показник мав значення 28,5%. Частка дебіторської заборгованості за розрахунками зростає з 3,8% у 2014 році до 4,8% у 2015 році. Разом з тим, у зв'язку із скороченням суми іншої поточної дебіторської заборгованості, частка останніх в оборотних активах зменшилась із 2,1% на початку досліджуваного періоду до 2,1% у 2015 році.

Поточні зобов'язання і забезпечення зростають впродовж 2014-2015 років від 33329,0 тис. грн. до 51324,0 тис. грн. на 17995,0 тис. грн. або 53,9%, що є негативним явищем на тлі невисоких обсягів власного капіталу та низьких темпів його зростання. Найбільшу питому вагу займає поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги (92,4%-94,8%), яка зростає за два роки від 30795,0 тис. грн. до 48660,0 тис. грн. на 58%. Інша поточна кредиторська заборгованість займає низьку частку.

Підприємство не залучає короткострокові кредити, що свідчить про його фінансову незалежність. Зменшилась сума і частка поточних зобов'язань за розрахунками з бюджетом. Підприємство для фінансування оборотних коштів

повністю відмовляється від використання короткострокових кредитів банків і векселів. Проте загальна сума поточних зобов'язань зростала.

Таблиця 2.4

Структурно-динамічний аналіз поточних зобов'язань ПАТ «ІДС Аква Сервіс» за 2014-2015 роки, тис. грн. [32-33]

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис. грн.	Відхилення відносне, %
			2015-2014	2015-2014
Всього поточні зобов'язання і забезпечення, в т.ч.	33329,0	51324,0	17995,0	53,9
Короткострокові кредити банків	-	-	-	-
Поточна кредиторська заборгованість за:				
- довгостроковими зобов'язаннями	-	-	-	-
- товари, роботи, послуги, <i>у %-х до валюти балансу</i>	30795,0 92,4	48660,0 94,8	17865,0 2,4	58,0 2,6
- розрахунками з бюджетом, <i>у %-х до валюти балансу</i>	1429,0 4,3	993,0 1,9	-436,0 -2,4	-30,5 -55,8
- розрахунками зі страхування, <i>у %-х до валюти балансу</i>	117,0 0,4	78,0 0,2	-39,0 -0,2	-33,3 -50,0
- з оплати праці, <i>у %-х до валюти балансу</i>	624,0 1,9	447,0 0,9	-177,0 -1,0	-28,4 -52,6
- із внутрішніх розрахунків <i>у %-х до валюти балансу</i>	318,0 1,0	893,0 1,7	575,0 0,7	180,8 70,0
Інші поточні зобов'язання <i>у %-х до валюти балансу</i>	- -	253,0 0,5	253,0 0,5	- -

Важливе значення мають запаси, зокрема такий показник як частка виробничих запасів в сумі оборотних активів, яка свідчить про наявність виробничих запасів у підприємства і характеризує його можливість продовжувати господарську діяльність (рис. 2.1).

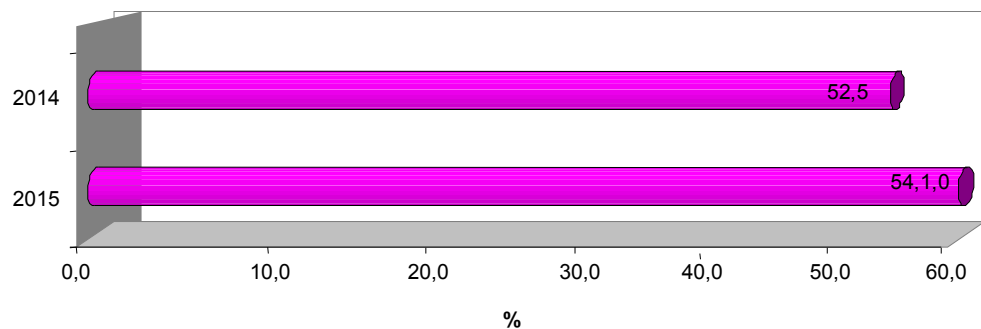

Рис. 2.1. Динаміка частки запасів в оборотних активах ПАТ «ІДС Аква Сервіс» за 2014-2015 роки, %

Оцінюючи вплив дебіторської заборгованості на економічний стан підприємства, необхідно проаналізувати динаміку дебіторської заборгованості, та її структуру відповідно до термінів погашення.

Загальна сума дебіторської заборгованості у 2015 році порівняно з 2014 роком збільшилась на 7959,0 тис. грн. або на 73,3 % (табл. 2.5).

Зростання дебіторської заборгованості оцінюється негативно, адже свідчить про відволікання коштів з обороту підприємства.

Важливим чинником при аналізі дебіторської заборгованості є термін її погашення. Відповідно до таблиці 2.5 негативною є динаміка зростання суми дебіторської заборгованості, однак позитивною є зміна її структури. Адже у 2015 році заборгованість строком погашення до 3-х місяців зростає на 10,8%, водночас зменшується заборгованість строком погашення від 3-х до 6-ти місяців і строком від 6-ти до 12-ти місяців.

Ефективна робота підприємства – це досягнення максимальних результатів при мінімальних витратах. Мінімізація витрат – це в першу чергу оптимізація структури джерел формування оборотних коштів підприємства, тобто розумне поєднання власних і кредитних ресурсів.

**Структурно-динамічний аналіз дебіторської заборгованості ПАТ «ІДС
Аква Сервіс» за 2014-2015 роки [32-33]**

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис.	Відхилення відносне, %
			2015/2014	2015/2014
Дебіторська заборгованість, тис. грн. в т.ч.	10855,0	18814,0	7959,0	73,3
До 3-х місяців, тис. грн.	8998,0	17285,0	8287,0	92,0
у %-х до валюти балансу	83,0	92,0	9,0	10,8
Від 3-х до 6-ти місяців, тис. грн.	1192,0	948,0	-244,0	-20,5
у %-х до валюти балансу	11,0	5,0	-6,0	-54,5
Від 6-ти до 12-ти місяців, тис. грн.	665,0	581,0	-84,0	-12,6
у %-х до валюти балансу	6,0	3,0	-3,0	-50,0

Для визначення структури фінансування оборотних активів потрібно провести аналіз пасивів балансу ПАТ «ІДС Аква Сервіс» за досліджуваний період (табл. 2.6).

Відповідно до даних таблиці 2.6 збільшення валюти балансу обумовлено зростанням як власного капіталу так і поточних зобов'язань. Адже ці дві статті пасиву балансу зростали щороку. Власний капітал протягом 2014-2015 рр. зріс на 20107,0 тис. грн. або на 42,4% і становив у 2015 році 67536,0 тис. грн., що оцінюється позитивно, адже свідчить про зростання фінансової незалежності підприємства, його стабільності.

Поточні зобов'язання зросли на 17995,0 тис. грн. або на 54,0%, що може свідчити або про посилення фінансової залежності підприємства, послаблення фінансової стійкості, або про розширення своєї діяльності, зростання довіри постачальників та можливість підприємства залучати додаткові кошти.

**Структурно-динамічний аналіз пасивів ПАТ «ІДС Аква Сервіс»
за 2014-2015 роки [32-33]**

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис.	Відхилення відносне, %
			2015/2014	2015/2014
Валюта балансу, тис. грн., в т.ч.	47429,0	67536,0	20107,0	42,4
Власний капітал, тис. грн. у %-х до валюти балансу	11767,0 24,8	13825,0 20,5	2058,0 -4,3	17,5 -17,3
Довгострокові зобов'язання і забезпечення, тис. грн. у %-х до валюти балансу	2333,0 4,9	2387,0 3,5	54,0 -1,4	2,3 -28,6
Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн. у %-х до валюти балансу	33329,0 70,3	51324,0 76,0	17995,0 5,7	54,0 8,1

Зростає частка поточних зобов'язань і забезпечення від 70,3% до 76% за рахунок поточної кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги. Залучення позикових коштів може бути виправданим за умови ефективного їх використання, що приносить підприємству додаткові прибутки та готовністю в будь-який момент розрахуватися за своїми зобов'язаннями. Довгострокові зобов'язання і забезпечення теж зростають, проте низькими темпами – на 2,3% та займають мізерну частку – до 5%.

Підприємство фінансує свої оборотні кошти в основному за рахунок власного капіталу і поточних зобов'язань, і лише частково за рахунок довгострокових зобов'язань. В структурі балансу власний капітал займає приблизно одну четверту, а його розмір якого протягом досліджуваного періоду зростає на 42,4%. Це спричинено перевищенням темпів росту поточних зобов'язань над темпами росту власного капіталу. Отже, підприємство

проводить політику розширення виробництва за рахунок збільшення позикового капіталу. Зважаючи на незначну їх частку в пасиві балансу, фінансової небезпеки для підприємства поки що це не становить, але зважаючи на зменшення чистого прибутку, необхідно переглянути ефективність використання залучених позичкових коштів та доцільність подальшого їх збільшення.

Значну частку в сумі поточних зобов'язань протягом 2014-2015 років становили поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці, які зменшилися. У 2015 році їх сума становила 447,0 тис. грн. порівняно із 2014 роком – 624 тис. грн. Також у 2015 році порівняно із 2014 роком зменшилися поточні зобов'язання за розрахунками з бюджетом від 1429,0 тис. грн. до 993,0 тис. грн., зі страхування – на 39,0 тис. грн. або на 33%.

Отже, підприємство фінансує свої оборотні активи в основному за рахунок власного капіталу і поточних зобов'язань. Протягом досліджуваного періоду в структурі балансу ПАТ «ІДС Аква Сервіс» дуже велику частку займають поточні зобов'язання і забезпечення, розмір яких перевищував 70% від валюти балансу. Відповідно власний капітал становив менше 30%.

Щоправда з кожним роком частка власного капіталу зменшувалась, а частка поточних зобов'язань відповідно зростала. Це свідчить про проведення підприємством політики розширення виробництва за рахунок збільшення позикового капіталу. Зважаючи на зменшення чистого прибутку в минулому році, різкого збільшення частки кредиторської заборгованості в сумі поточних зобов'язань, необхідно переглянути ефективність використання залучених позичкових коштів та доцільність подальшого їх збільшення. Адже важливим є постійний аналіз ефективності використання запозичених коштів, оскільки постійне їх зростання може спричинити фінансову нестабільність, кризу неплатоспроможності. Саме тому необхідно проводити попередній аналіз економічної доцільності фінансування оборотних активів за рахунок позикових коштів і визначати конкретні джерела їх залучення, які були б найбільш оптимальними і не спричиняли б ніяких негативних наслідків для

підприємства.

2.3. Оцінка ефективності управління оборотними активами підприємства

Оборотні кошти різногалузевих підприємств країни становлять значну частину їхніх матеріально-грошових активів. Тому раціональне та економне використання оборотних коштів суб'єктів господарювання має неабияке економічне значення. Для оцінки ефективності управління оборотними активами підприємств застосовують певні показники, а для підвищення ефективності – відповідні конкретні заходи.

Для проведення аналізу ефективності використання оборотних коштів необхідно оцінити наявність оборотних активів на підприємстві, їх надлишок або брак. Адже для найбільш ефективної і прибуткової діяльності кожне підприємство повинно забезпечувати наявність оборотних коштів в тій сумі, яка потрібна підприємству, щоб не виникало проблем із їх недостатністю і разом з тим щоб не вони не були в надлишку.

Аналізуючи наявність оборотних коштів на підприємстві ПАТ «ІДС Аква Сервіс», що відображено в таблиці 2.7, приходимо до висновку, що протягом досліджуваного періоду постійно була наявність недостачі оборотних коштів на досліджуваному підприємстві. Причиною цього може бути недовиконання плану прибутку; надмірні витрати на придбання товарно-матеріальних цінностей від інших організацій; надвикористання прибутку на цілі, передбачені фінансовим планом, та ін.

За проведеними розрахунками наявність оборотних коштів на підприємстві є від'ємною, що свідчить про їх недостатній обсяг. Позитивним фактором є зменшення цієї недостачі від 2168,0 тис.грн. в 2014 році до 1583,0 тис. грн. в 2015 році. Перевищення потреби в оборотних коштах над їх наявним обсягом в 2015 році теж зменшилася на 1117,0 тис. грн. Отже, в кінці досліджуваного періоду підприємство не змогло оптимізувати суму оборотних

коштів до розмірів, які дійсно необхідні досліджуваному підприємству для ведення ефективної господарської діяльності.

Таблиця 2.7

**Динаміка наявності оборотних активів на ПАТ «ІДС Аква Сервіс»
у 2014-2015 роках [32-33]**

Показники	Роки	
	2014	2015
1. Власні кошти, тис. грн.	11767,0	13825,0
2. Довгострокові кредити, тис. грн.	0	0
3. Необоротні активи, тис. грн.	13935,0	15408,0
4. Оборотні активи, тис. грн.	31529,0	51770,0
5. Грошові кошти та їх еквіваленти, тис. грн.	4106,0	4650,0
6. Поточні зобов'язання і забезпечення, тис. грн.	33329,0	51324,0
7. Наявність оборотних коштів ((1+2)-3), тис. грн.	-2168,0	-1583,0
8. Поточна потреба (4-5-6), тис. грн.	-5906,0	-4204,0
9. Брак (7<8) / надлишок (7>8), тис. грн.	-3738,0	-2621,0

Оскільки на ПАТ «ІДС Аква Сервіс» спостерігається постійна зміна суми оборотних коштів, нестабільність їх співвідношення до поточної потреби, тому необхідно постійно проводити аналіз наявності оборотних коштів, їх надлишку або браку відповідно до потреб підприємства для недопущення можливої недостачі або нераціонального їх використання. Адже нестача оборотних коштів свідчить про неправильне і неефективне планування своєї діяльності.

Доповненням до оцінки наявності оборотних коштів є визначення коефіцієнта реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства.

Відповідно до даних рис. 2.2 коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства зростає за 2014-2015 роки. У 2015 році він становив 0,77 порівняно із 0,66 у 2014 році. Зважаючи на вид діяльності ПАТ «ІДС Аква Сервіс» можна сказати, що наявних оборотних коштів достатньо для забезпечення ритмічного, безперебійного виробництва.

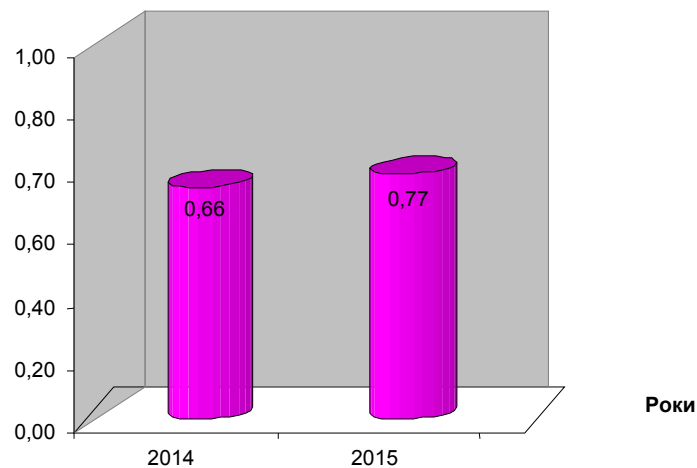

Рис. 2.2. Динаміка коефіцієнта реальної вартості оборотних коштів у майні ПАТ «ІДС Аква Сервіс» у 2014-2015 роках [32-33]

І хоча у 2015 році частка оборотних коштів в майні підприємства перевищувала 70%, але відповідно до оцінки реальної потреби в оборотних активах, саме в 2015 році їх наявність була недостатньою відповідно до потреби. Це пояснюється тим, що у 2015 році зросла потреба в оборотних коштах у зв'язку із різким зростанням суми поточних зобов'язань.

Наступним важливим кроком для аналізу ефективності використання оборотних коштів є обрахунок терміну обороту як самих оборотних коштів, так і їх елементів.

Як видно з даних таблиці 2.8 та рис. 2.3 термін обороту оборотних коштів збільшився у 2015 році порівняно з 2014 роком на 17,21 дні, що оцінюється негативно, оскільки це показує про зниження швидкості обертання. Це було спричинено значно більшими обсягами реалізованої продукції порівняно з середньою вартістю оборотних активів.

**Динаміка терміну обороту оборотних коштів ПАТ «ІДС Аква Сервіс»
у 2014-2015 роках [32-33]**

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис.	Відхилення відносне, %
			2015/2014	2015/2014
1. Середня вартість оборотних активів, тис. грн.	31529,0	51770,0	20241,0	64,2
2. Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	179643,0	232517,0	52874,0	29,4
3. Термін обороту оборотних коштів, днів (1*365/2)	64,06	81,27	17,21	26,9

Отже, у 2014-2015 роках оборотні активи підприємства проходили всі стадії кругообігу за 64,06-81,27 днів. Це означає, що з моменту перетворення оборотних коштів в грошовій формі у виробничі запаси і до виходу готової продукції і її реалізації в 2015 році проходило 81,27 днів. Збільшення терміну обороту оцінюється негативно, адже свідчить про погіршення технології виготовлення продукції, зниження ефективності виробничого процесу.

Аналізуючи термін обороту різних елементів оборотних активів, що відображено у таблиці 2.9, приходимо до висновку, що кожен елемент оборотних коштів змінювався по-різному. Аналогічно до оборотних коштів змінювалися термін обороту запасів, кредиторської та дебіторської заборгованості. Адже у 2015 році дані показники збільшилися порівняно з 2014 роком на 23,8 тис. грн., 7,48 тис. грн., 12,95 тис. грн.

В результаті у 2015 році термін обороту виробничих запасів становив 56,94 днів порівняно із 2014 роком, коли його значення було 33,66 дні. Тобто у 2015 році для перетворення товарно-матеріальних цінностей на готову продукцію необхідно було 56,94 днів, а в 2014 році – 33,66 днів. Така динаміка

є негативною, оскільки показує збільшення часу перетворення товарно-матеріальних цінностей на готову продукцію.

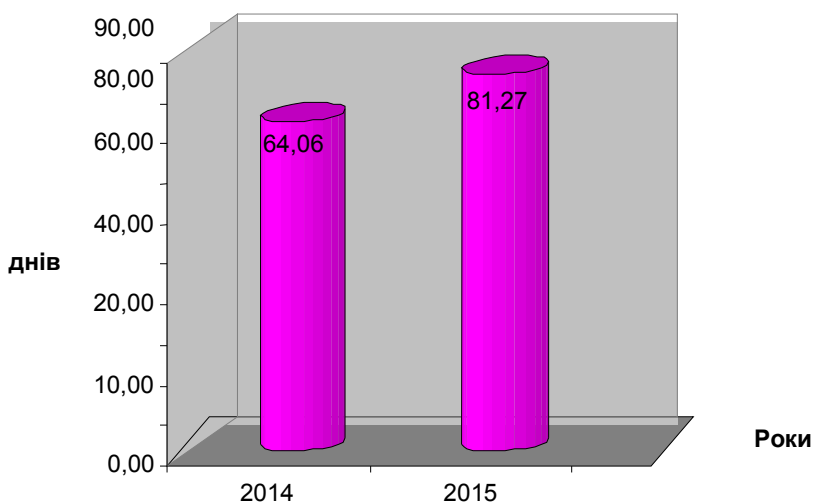

Рис. 2.3. Динаміка терміну обороту оборотних коштів ПАТ «ІДС Аква Сервіс» за 2014-2015 роки, днів [32-33]

Проте позитивним є зменшення терміну обороту грошових коштів в 2015 році порівняно з 2014 роком на 8,32 днів, що свідчить про зростання ефективності використання грошових коштів, поліпшення технології виробництва продукції.

Термін обороту дебіторської заборгованості показує, що у 2015 році середній термін отримання платежу становив 22,05 днів, у 2014 році зростає до 29,53 днів.

Причиною збільшення терміну обороту дебіторської заборгованості у 2015 році спричинена зростанням суми дебіторської заборгованості із 10855,0 тис. грн. у 2014 році до 18814,0 тис. грн. у 2015 році. Така динаміка є негативною, адже свідчить про збільшення термінів отримання платежів.

**Динаміка терміну обороту різних елементів оборотних активів ПАТ «ІДС
Аква Сервіс» у 2014-2015 роках [32-33]**

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис.	Відхилення відносне, %
			2015/2014	2015/2014
Термін обороту виробничих запасів, днів	33,66	56,94	23,28	69,16
Термін обороту дебіторської заборгованості, днів	22,05	29,53	7,48	33,92
Термін обороту кредиторської заборгованості, днів	67,62	80,57	12,95	19,15
Термін обороту грошових коштів, днів	8,34	0,02	-8,32	-99,76

Зростанням протягом досліджуваного періоду характеризується тривалість обороту кредиторської заборгованості, що оцінюється негативно, адже свідчить про послаблення фінансової стійкості і платоспроможності, про зростання ризику несплати. Тобто з кожним роком у підприємства збільшується час, за який можна перекрити кредиторську заборгованість. Якщо у 2014 році для цього необхідно було 67,62 днів, то у 2015 році – 80,57 дні. Причиною цього є постійне зростання суми кредиторської заборгованості, особливо в останньому році досліджуваного періоду.

Близькими за змістом до термінів обороту є коефіцієнти оборотності і завантаження (табл. 2.10).

Як видно з даної таблиці коефіцієнт оборотності у 2015 році зменшився на 1,21 порівняно з 2014 роком або на 21,23%, що оцінюється негативно, оскільки це свідчить про зниження ефективності використання оборотних коштів. Тобто протягом року оборотні кошти проходять повний кругообіг 4,49 разів. Зниження коефіцієнта оборотності свідчить про те, що на підприємстві

зменшується випуск продукції на 1 грн. оборотних коштів або що на цей же обсяг продукції вимагається витратити більшу суму оборотних коштів. Спостерігається зниження ефективності використання оборотних коштів, зменшуються можливості випуску додаткової продукції, адже для виготовлення одиниці продукції потребується більше оборотних коштів.

Таблиця 2.10

**Динаміка показників ефективності використання оборотних активів ПАТ
«ІДС Аква Сервіс» у 2014-2015 роках [32-33]**

Показники	2014	2015	Відхилення абсолютне, тис.	Відхилення відносне, %
			2015/2014	2015/2014
1. Середня вартість оборотних активів, тис. грн.	31529,0	51770,0	20241,0	64,2
2. Обсяг реалізованої продукції, тис. грн.	179643,0	232517,0	52874,0	29,4
3. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн.	127480,0	153191,0	25711,0	20,17
4. Коефіцієнт оборотності (2/1)	5,70	4,49	-1,21	-21,23
5. Коефіцієнт завантаження (1/2), грн.	0,18	0,22	0,04	22,22
6. Коефіцієнт ефективності (3/1), грн.	4,04	2,96	-1,08	-26,73

Оберненим до коефіцієнта оборотності є коефіцієнт завантаження, який характеризує участь оборотних активів у кожній гривні реалізованої продукції. Тому динаміка цих коефіцієнтів аналогічна. У 2014 році на 1 грн. обороту припадало 0,18 грн. оборотних коштів, у 2015 році дана сума збільшилась і на 1 грн. обороту припадало вже 0,22 грн. оборотних активів, що свідчить про погіршення ефективності використання підприємством оборотних коштів.

Важливими показниками, які свідчать про ефективність використання

оборотних коштів є коефіцієнти ефективності (прибутковість оборотних коштів) і рентабельності. Відповідно до даних таблиці 2.10 значення коефіцієнтів ефективності і рентабельності мають динаміку аналогічну до коефіцієнта оборотності. Тобто у 2015 році спостерігається зниження показників ефективності. Негативна динаміка у 2015 році пояснюється тим, що прибуток від реалізації продукції зростав меншими темпами, ніж середня вартість оборотних активів. Зокрема, якщо у 2015 році темп зростання оборотних коштів становив 64,2% порівняно з темпами зростання прибутку від реалізації продукції у 20,17%. Отже, якщо у 2014 році на 1 грн. оборотних коштів припадало 4,04 грн. прибутку, то у 2015 році – 2,96 грн.

Важливою характеристикою оборотних активів є їх ліквідність, яка визначається за допомогою трьох основних показників (рис. 2.4-2.6).

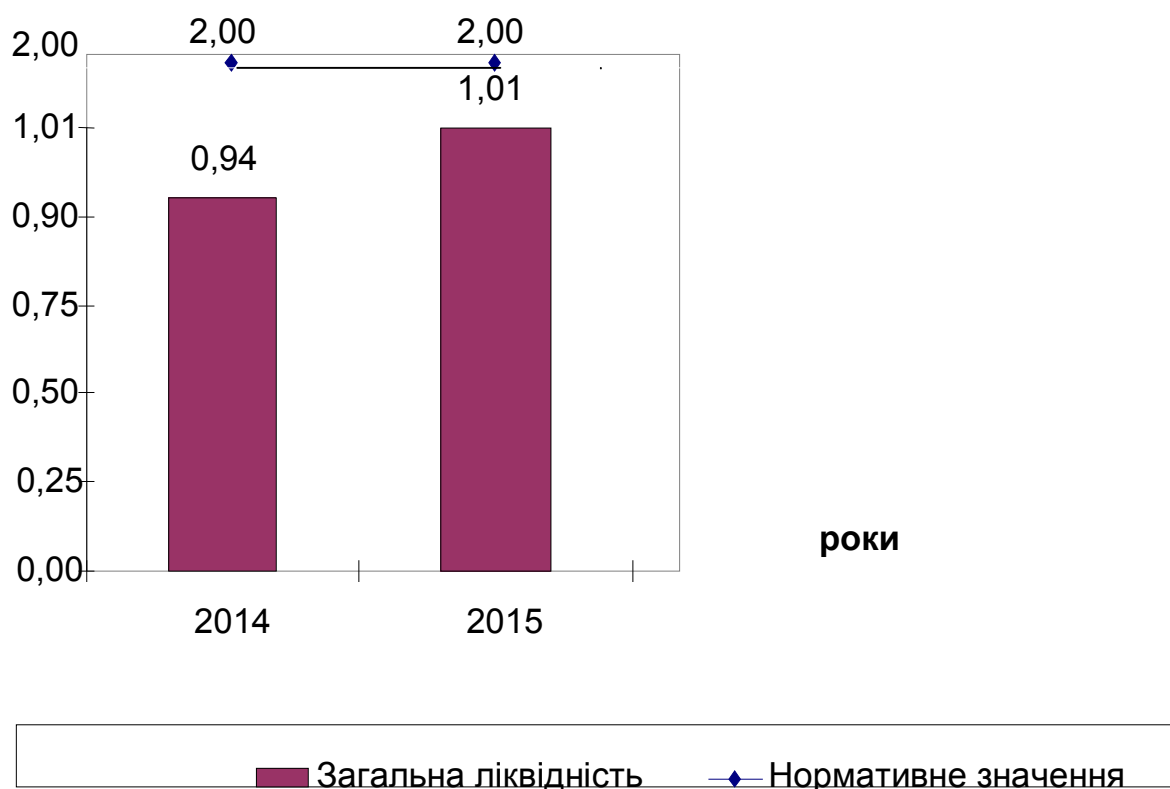

Рис. 2.4. Динаміка коефіцієнта загальної ліквідності ПАТ «ІДС Аква Сервіс» у 2014-2015 роках [32-33]

Коефіцієнт загальної ліквідності (покриття) протягом 2014-2015 років

значно нижчий від його нормативного рівня, який має бути 2,00. Тобто на одну гривню поточних зобов'язань припадало біля 0,94 грн. оборотних активів у 2014 році та 1,01 грн. в 2015 році. Це може свідчити про те, що підприємство має в своєму розпорядженні менше засобів, аніж воно може використати. Тобто, підприємство має значні оборотні кошти, однак сформовані завдяки залученим джерелам. З позиції кредиторів підприємства такий варіант формування оборотних коштів є найбільш прийнятним. Проте, з погляду менеджера, значне накопичення запасів на підприємстві, відвернення грошей у дебіторську заборгованість може пояснюватись незадовільним управлінням активами.

Позитивною є динаміка зростання коефіцієнта загальної ліквідності, адже у 2015 році він зріс на 0,07 і все більше наближається до нормативного рівня. Хоча це значення і не є нормативним, але зменшення показника свідчить про покращення ефективності використання активів. Таке зростання сталося в результаті скорочення темпів зростання короткострокових зобов'язань порівняно з темпами нарощування оборотних активів. Хоча сума поточних зобов'язань також зросла, проте зростання коефіцієнта загальної ліквідності сталося в результаті значного перевищення темпів росту оборотних активів над темпами росту поточних зобов'язань.

Коефіцієнт швидкої ліквідності за смисловим значенням аналогічний коефіцієнту покриття, тільки він враховує якість оборотних активів і є більш чітким показником ліквідності, тому що при його розрахунку беруться до уваги ліквідні поточні активи (запаси не враховуються).

За даними рис. 2.5 видно, що як і попередній показник на початку досліджуваного періоду даний коефіцієнт мав значення менше від нормативного і становив у 2015 році – 0,45 при нормативному значенні – 1,0-1,5. Причиною цього була значна сума запасів, що меншині обсяги оборотних активів при порівняно більшому обсязі поточних зобов'язань. Менше значення показника порівняно з його нормативним значенням спричинене значним зростанням у 2015 році дебіторської заборгованості, що свідчить про фінансові

проблеми підприємства, адже коефіцієнт швидкої ліквідності показує можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану.

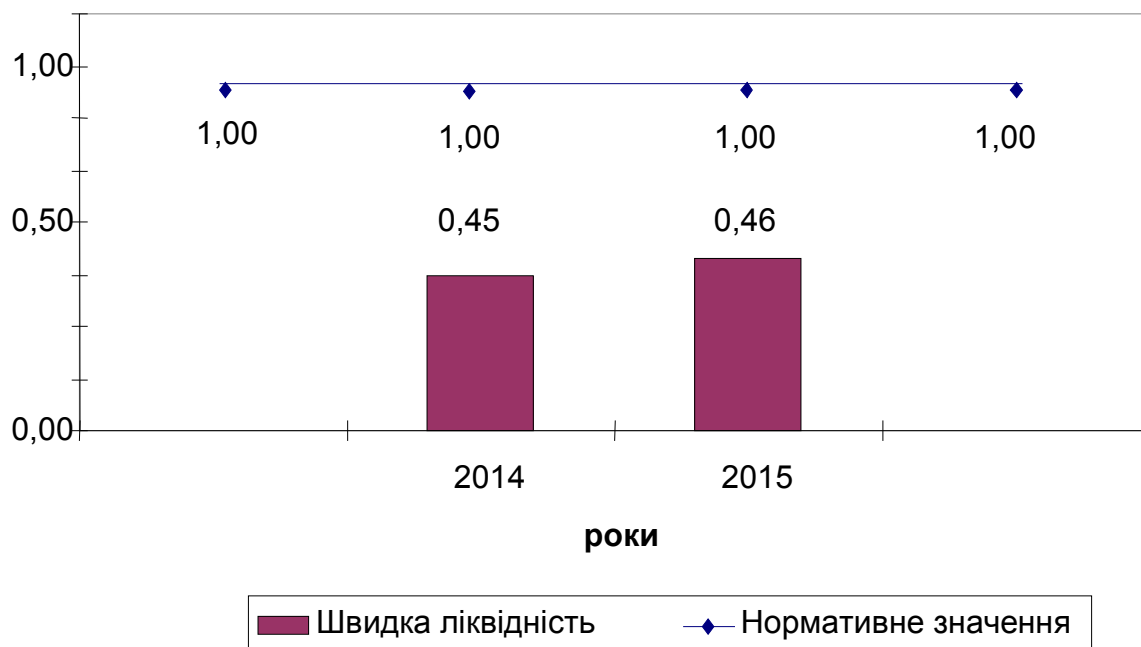

Рис. 2.5. Динаміка коефіцієнта швидкої ліквідності ПАТ «ІДС Аква Сервіс» у 2014-2015 роках [32-33]

Аналізуючи абсолютну ліквідність ПАТ «ІДС Аква Сервіс», що відображено на рис. 2.6, можна зробити висновок, що протягом досліджуваного періоду спостерігається наступна динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності. Адже якщо у 2014 році його значення сягало 0,12, то у 2015 році цей коефіцієнт був значно менше нормативу і склав 0,09.

Отже, у 2015 році підприємство мало занадто велику абсолютну ліквідність. Про фінансову небезпеку для підприємства свідчить значення коефіцієнта абсолютної ліквідності у 2015 році, коли він становив лише 0,09. Тобто лише 9% короткострокових позикових зобов'язань підприємство може за необхідності погасити негайно. Хоча і малоімовірно, щоб усі кредитори підприємства одночасно пред'явили йому свої боргові вимоги, проте таке

низьке значення є занадто ризиковим.

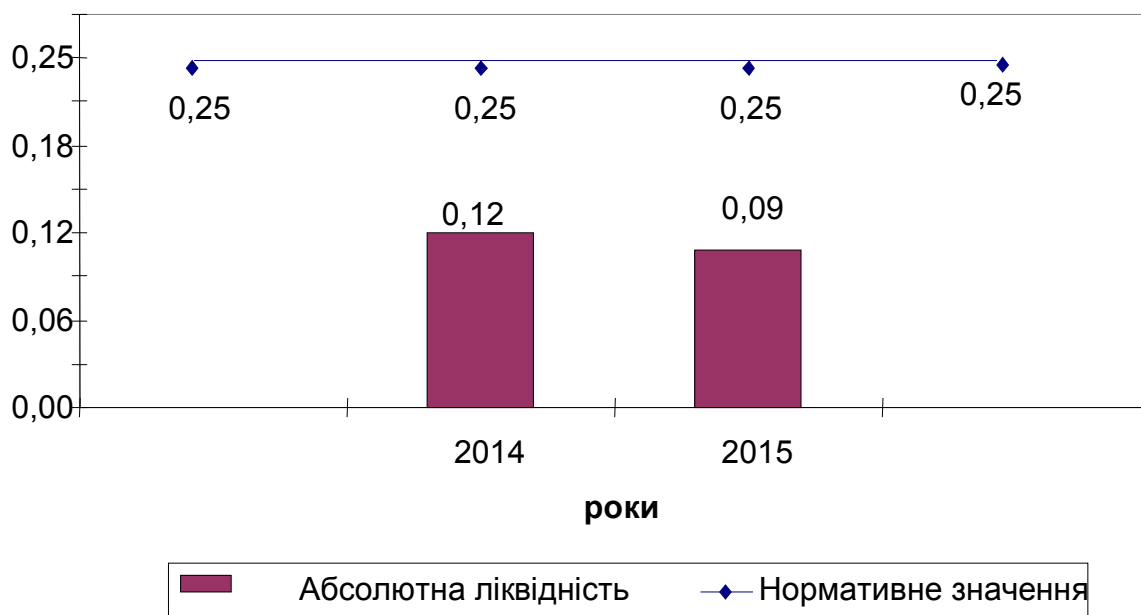

Рис. 2.6. Динаміка коефіцієнта абсолютної ліквідності ПАТ «ІДС Аква Сервіс» за 2014-2015 роки [32-33]

До основних причин погіршення ефективності використання оборотних коштів у 2015 році порівняно з 2014 роком можна віднести зменшення чистого прибутку у зв'язку із зростанням адміністративних витрат та збільшення рівня податків; різке зростання частки виробничих запасів у сумі оборотних активів; та невиправдане значне зростання дебіторської і кредиторської заборгованості.

Висновки до розділу 1

1. Виявлено, що вартість майна підприємства ПАТ «ІДС Аква Сервіс» зростає за останні два роки, що оцінюється позитивно, оскільки це впливає на зростання обсягів виробництва продукції та збільшення прибутку. Зростання майна підприємства зумовлено щорічним збільшенням оборотних активів, які за досліджуваний період зросли на 18634,0 тис. грн. або на 55,6% і становили у

2015 році 52128,0 тис. грн. Це є позитивним, адже підприємство має можливість розширити виробництво, а відповідно і обсяги реалізації продукції.

2. Необоротні активи підприємства за досліджуваний період зросли на 1473,0 тис. грн. або на 10,6%. Однак, дане зростання необоротних активів є незначним і не мало суттєвого впливу на розмір загального майна підприємства, адже оборотні активи зростали значно швидшими темпами. Проте таке збільшення може вплинути на зростання фондівіддачі, продуктивності праці тощо.

3. Визначено, що для оцінки діяльності підприємства найважливіше значення має показник рентабельності виробничих активів. Цей показник протягом досліджуваного періоду має змінну тенденцію. Протягом 2014-2015 років рентабельність виробничих активів зменшується і в 2015 році становить 5,22%. В 2015 році цей показник зменшився на 2,47 процентних пункти порівняно з 2014 роком. Таке зменшення спричинено значним скороченням чистого прибутку з одночасним зростанням основних засобів та запасів. Така динаміка оцінюється негативно, оскільки відстежується непостійність даного показника, а його зменшення в 2015 році свідчить про спад ефективності використання виробничих активів, зменшення фондівіддачі, оборотності матеріальних оборотних коштів.

4. Динаміка рентабельності вкладеного капіталу аналогічна попередньому показнику. Адже, протягом 2014-2015 років цей показник знижується на 1,24 процентних пункти і становить 3,1%. Зменшення даного показника в звітному році свідчить про спад ефективності використання фінансових ресурсів, що оцінюється негативно.

5. Вартість майна підприємства ПАТ «ІДС Аква Сервіс» зростає за останні два роки, що оцінюється позитивно, оскільки це впливає на зростання обсягів виробництва продукції та збільшення прибутку. Зростання майна підприємства зумовлено щорічним збільшенням оборотних активів, які за досліджуваний період зросли на 18634,0 тис. грн. або на 55,6% і становили у 2015 році 52128,0 тис. грн. Це є позитивним, адже підприємство має

можливість розширити виробництво, а відповідно і обсяги реалізації продукції.

6. Для оцінки діяльності підприємства найважливіше значення має показник рентабельності виробничих активів. Протягом 2014-2015 років рентабельність виробничих активів зменшується і в 2015 році становить 5,22%. В 2015 році цей показник зменшився на 2,47 процентних пункти порівняно з 2014 роком. Така динаміка оцінюється негативно, оскільки відстежується непостійність даного показника, а його зменшення в 2015 році свідчить про спад ефективності використання виробничих активів, зменшення фондівіддачі, оборотності матеріальних оборотних коштів.

7. Динаміка рентабельності вкладеного капіталу аналогічна попередньому показнику. Адже, протягом 2014-2015 років цей показник знижується на 1,24 процентних пункти і становить 3,1%. Зменшення даного показника в звітному році свідчить про спад ефективності використання фінансових ресурсів, що оцінюється негативно.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ ПІДПРИЄМСТВ В УКРАЇНІ

3.1. Оптимізація джерел фінансування оборотних активів на підприємстві

Оборотні активи є одним з основних ресурсів, що забезпечує здійснення господарської діяльності будь-якого підприємства. Ефективність діяльності підприємства безпосередньо залежить від обсягу, структури та джерел фінансування оборотних активів. Забезпечення оптимального обсягу оборотних активів і його частки у структурі активів підприємства є актуальною проблемою для всіх підприємств. Адже через управління оборотним капіталом можна впливати на ліквідність і платоспроможність підприємства, дохідність і ризики, що з ними пов'язані. Дослідження та оцінка результатів господарської діяльності вітчизняних підприємств засвідчили неефективність управлінських рішень у галузі менеджменту оборотних активів підприємства, а саме вилучення оборотних активів зі сфери виробництва у сферу обігу, що викликає необхідність додаткового залучення фінансових ресурсів. Відмічені негативні тенденції обумовлюють необхідність розробки та обґрунтування нових підходів до проведення ефективної політики фінансування оборотних активів.

На думку Костецького В.В., під фінансуванням слід розуміти акумуляцію коштів з усіх можливих джерел для втілення в життя певного проекту підприємства, здійснення господарської операції тощо [34, с. 136-137]. При цьому автор стверджує, що в загальному джерела фінансування підприємства можуть бути розподілені на дві великі групи: 1) самофінансування, яке зумовлене фінансовими можливостями самого підприємства завдяки його прибутку, запасам чи резервам; 2) зовнішнє фінансування, що здійснюється на основі сукупності всіх внесків, що підлягають і не підлягають поверненню,

отриманих від інших осіб чи організацій, і полягає, в основному, у збільшенні розміру капіталу; у довготермінових та короткотермінових позиках.

Суть управління фінансуванням оборотних активів загалом не викликає суперечностей у дослідників. На думку О.С. Стоянової, О.В. Бикової та І.О. Бланка, політика управління фінансуванням оборотних активів передбачає вибір відповідних джерел фінансування оборотних активів та полягає в остаточному визначенні співвідношення між рівнем ефективності використання капіталу та рівнем ризику фінансової стійкості й платоспроможності підприємства [35].

Ящук Д.Л. наголошує на тому, що питання управління фінансуванням оборотних активів пов'язане, з одного боку, зі співвідношенням постійних і змінних видів цих активів, а з іншого – із принциповим вибором довгострокових або короткострокових джерел фінансування оборотних активів [36].

Продченко І.А. відзначає, що управління фінансуванням оборотних активів підприємства підпорядковане забезпеченню потреби в них відповідними фінансовими засобами й оптимізації структури джерел формування цих засобів. З урахуванням цього формується політика фінансування оборотних активів, що розробляється на підприємстві [37]. Таким чином, політика фінансування оборотних активів являє собою частину загальної політики управління його оборотними активами, що полягає в оптимізації обсягу та складу фінансових джерел їх формування для забезпечення ефективного використання власного капіталу та достатньої фінансової стійкості підприємства.

Бугріменко Р.М. зазначає, що політика управління фінансуванням оборотних активів полягає в розробці та виборі з усіх можливих певного варіанта структури та складу фінансових джерел для формування оборотних активів [38].

Стрижнем політики фінансування оборотних коштів, на думку М.В. Грідчиної, є визначення оптимального для підприємства розміру власних

оборотних коштів. Відповідно до цього виділяється шість підходів до фінансування оборотних активів [39].

Розглядаючи особливості діяльності підприємства торгівлі, А.Г. Балдинюк дає визначення управлінню фінансуванням оборотних активів підприємства, яке являє собою систему принципів та методів прийняття управлінських рішень щодо визначення необхідного обсягу оборотного капіталу та складу власних і позикових джерел його формування, що забезпечують задане співвідношення рівня доходності та ризику його використання згідно з обраною фінансовою політикою [40]. На наш погляд, це визначення якнайповніше відбиває зміст цього процесу, тому в подальших дослідженнях ми будемо дотримуватися цього підходу до визначення.

У сучасній науковій літературі виокремлюється низка підходів до визначення ефективності, які можна також використовувати й під час оцінювання ефективності політики фінансування оборотних активів. Найпоширенішими з них є витратний, цільовий, бенчмаркінговий, багатопараметричний підходи.

Згідно з традиційним – витратним (ресурсним) підходом ефективність розглядається як співвідношення результатів діяльності та витрат або використаних ресурсів.

Цільовий підхід базується на концепції, згідно з якою діяльність підприємства спрямовано на досягнення певних цілей, а ефективність управління фінансуванням оборотних активів характеризує ступінь досягнення поставлених цілей.

Багатопараметричний підхід, заснований на концепції стейкхолдерів, ґрунтується на вимірюванні ступеня задоволення потреб усіх груп, зацікавлених у результатах діяльності організації.

Найсучаснішим підходом до розгляду суті ефективності є трактування ефективності як ступеня відповідності еталону. Це підхід базується на концепції бенчмаркінгу, яка передбачає співставлення власних показників

ефективності управління фінансуванням оборотних активів з еталонними (кращими підприємствами) в аналогічній галузі.

Бугріменко Р.М. пропонує застосувати до оцінки ефективності політики фінансування обігових активів підприємств торгівлі багатокритеріальний підхід, виділяючи при цьому такі критерії її ефективності: достатність; рентабельність; ризик; вартість залучення. Ці критерії цілком збігаються з наведеними вище [38].

Розглядаючи наведені вище критерії, слід зазначити, що окремі з них можуть впливати один на один. Так, слід відзначити зв'язок критерію рентабельності та мінімізації сукупних витрат фінансування.

Мінімізація сукупних витрат фінансування потенційно збільшує розмір чистого прибутку, що автоматично збільшує рентабельність у цілому та оборотних активів зокрема. Мінімізація поточної кредиторської заборгованості як із точки зору тривалості обороту, так і загальної суми, буде поліпшувати показники платоспроможності та фінансової стійкості.

Якщо брати за основу витратний підхід, то базовим критерієм ефективності управління фінансуванням оборотних активів буде виступати мінімізація витрат на залучення та обслуговування фінансування на 1 гривню вартості оборотних активів. При цьому головним показником доцільно обрати коефіцієнт співвідношення витрат на залучення та обслуговування джерел фінансування до вартості оборотних активів.

Використання цільового підходу в оцінці ефективності управління фінансуванням оборотних активів потребує визначення цілей такого управління. Загальновизнаною в літературі метою управління фінансуванням оборотних активів підприємства є визначення обсягу фінансових ресурсів, достатнього для забезпечення потреби підприємства в оборотних активах, а також формування оптимальної структури фінансових джерел у частині співвідношення власних та позикових коштів.

Найповніше цей аспект був розкритий А.Г. Балдинюком [39]. Головною метою управління фінансуванням оборотних активів підприємства торгівлі є

мінімізація оборотного капіталу на одиницю передбаченого товарообороту та оптимізацію складу власних та позикових джерел його формування в умовах обраної фінансової політики торговельного підприємства. Цій меті управління відповідає низка завдань: формування достатніх обсягів фінансування товарних запасів та запасів матеріалів для забезпечення безперервності торговельно-операційного процесу; забезпечення фінансування необхідного обсягу поточної дебіторської заборгованості, що пов'язана зі створенням умов для розширення реалізації товарів роздрібним та оптовим покупцям; забезпечення фінансування мінімального обсягу залишку грошових активів для підтримки необхідного рівня абсолютної платоспроможності підприємства; забезпечення мінімізації середньозваженої вартості оборотних активів, що використовуються.

Виходячи з вищенаведеного, головними критеріями ефективності фінансування за цільового підходу є такі: достатність коштів, забезпечення платоспроможності, забезпечення фінансової стійкості, мінімальна вартість.

Проаналізувавши структуру і динаміку оборотних активів ПАТ «ІДС Аква Сервіс» і пасиву балансу протягом 2014-2015 років, можна зробити ряд висновків щодо оптимізації джерел фінансування оборотних активів і відносно раціонального забезпечення джерел їх фінансування.

Як показав здійснений аналіз, головним джерелом фінансування оборотних коштів є поточні зобов'язання і забезпечення. Це є негативним, оскільки свідчить про низьку фінансову стійкість і платоспроможність. Проте позитивним є те, що фінансуючи свою діяльність залученими джерелами підприємство має можливості для розширення виробництва. Саме тому в останні роки ПАТ «ІДС Аква Сервіс» почало збільшувати частку поточних зобов'язань за рахунок різних джерел. І в результаті у 2015 році їх частка в майні підприємства перевищила 70%.

Зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги свідчить про те, що підприємство використовує в своєму обороті кошти інших підприємств. Дане зростання є допустимим (нормальним), якщо це зумовлено чинним порядком розрахунків. Наприклад, заборгованість постачальникам за

розрахунковими документами, термін оплати яких не настав, за невідфактурованими поставками.

Зважаючи на дуже різке збільшення даної заборгованості у 2015 році, коли сума кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги становила 48660,0 тис. порівняно із 30795,0 тис. грн. у 2014 році, то підприємству необхідно дослідити причину такого зростання і наскільки це є виправданим. Адже у 2015 році ефективність використання оборотних коштів знизилась, тому варто проаналізувати чи доцільно залучати кошти інших підприємств і чи це є виправданим. Крім абсолютного зростання кредиторської заборгованості у 2015 році порівняно з 2014 роком, спостерігається і збільшення частки кредиторської заборгованості у сумі поточних зобов'язань.

Дуже важливо не допустити наявності простроченої кредиторської заборгованості. Адже вона утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів. Якщо покупець, використовуючи в обігу неоплачені товарно-матеріальні цінності, одержує додаткові кошти, які йому не належать, то постачальник змушений звертатися до позапланового перерозподілу наявних коштів, до пошуків додаткових джерел формування його поточних фінансових ресурсів, що для останнього є негативним. Відповідно, за таких умов постачальники не захочуть продовжувати співпрацю із підприємством.

Тому необхідно слідкувати за розрахунками з постачальниками і збільшувати кредиторську заборгованість лише за умови згоди з боку постачальників. Адже прострочення заборгованості викликає недовіру з боку контрагентів і якщо зараз вони надають для підприємства відстрочення платежів, то при порушенні термінів сплати надавати підприємству такі відстрочення контрагенти не будуть і взагалі можуть відмовитись від співпраці. Така тенденція свідчатиме про неефективну діяльність підприємства, призведе до спаду реалізації продукції, погіршення умов залучення сировини, матеріалів і, відповідно, до зростання цін, зниження конкурентоздатності на ринку машинобудування.

При наявності кредиторської заборгованості постачальникам залучення коштів відбувається у товарній формі на відміну від власних оборотних коштів і банківського кредиту, які виступають у грошовій формі. Розмір і тривалість простроченої кредиторської заборгованості залежать від конкретних умов організації та використання оборотних коштів, особливо – від розміру та тривалості простроченої дебіторської заборгованості, головним джерелом покриття якої і є кредиторська заборгованість. Дослідивши структуру дебіторської заборгованості, можна зробити висновок, що різке збільшення дебіторської заборгованості у 2014 році спричинило відповідно і до різкого зростання кредиторської заборгованості.

Крім того, для проведення ефективної кредитної політики підприємству необхідна оцінка платоспроможності покупців. Розробку стандартів кредитоздатності пропонується проводити на основі факторів, що є найбільш важливими, а саме: ділової репутації, оцінки платіжних можливостей, фактору капіталу, фактору забезпечення активами, загальних економічних тенденцій.

Необхідно також проаналізувати причини зростання не лише загальної суми дебіторської заборгованості, а й причини збільшення дебіторської заборгованості строком погашення від 6-ти до 12-ти місяців. Зважаючи на погіршення ефективності використання оборотних активів підприємство повинне докласти всі зусилля для зменшення дебіторської заборгованості, оскільки в результаті цього з обороту підприємства вилучаються грошові кошти. Станом на 2015 рік ПАТ «ІДС Аква Сервіс» мало дуже низький рівень абсолютної ліквідності, тому подальше зростання дебіторської заборгованості є недопустимим.

Найбільш відомим інструментом інкасації дебіторської заборгованості є надання знижок за швидку оплату продукції. Багато підприємств використовують цей інструмент для прискорення повернення дебіторської заборгованості, однак роблять це інтуїтивно, без серйозних розрахунків, допускаючи при цьому помилки. Застосування механізму знижок за швидку оплату доцільне лише постійним клієнтам при суворому дотриманні ними

платіжної дисципліни за термінами та сумами.

Для виявлення випадків ненавмисного погіршення якості управління рахунками дебіторських заборгованостей рекомендується використовувати такі заходи як розрахунок середнього терміну отримання платежу, який дозволяє робити прогноз за рахунками до оплати; проведення класифікації надходжень; застосування у практиці менеджменту дебіторської заборгованості ЕОМ.

Нетрадиційним для національних підприємств, хоча і достатньо перспективним є такий інструмент повернення дебіторської заборгованості як факторинг – продаж дебіторської заборгованості. Це пояснюється високим ризиком неповернення дебіторської заборгованості в наших умовах, досить високими цінами на факторингові послуги, хоча і за кордоном ціни на подібні послуги вище, ніж, наприклад, процентна ставка банківського кредиту. Тому для досліджуваного підприємства варто розглянути можливість використання послуг факторингу в управлінні дебіторською заборгованістю. Проте використання факторингу має бути виправданим і застосовуватись лише у випадках, коли затрати на повернення простроченої дебіторської заборгованості, витрати на обслуговування поточної дебіторської заборгованості будуть перевищувати витрати на оплату послуг факторингу.

Отже, зростання кредиторської і дебіторської заборгованості свідчить про нестачу власних коштів для розширення своєї діяльності. Проте підприємство повністю відмовилось від використання банківських кредитів. Разом з тим зменшилися поточні зобов'язання за розрахунками з оплати праці, з бюджетом, зі страхування, інші поточні зобов'язання, що є позитивним і свідчить про покращення підприємством платіжної дисципліни.

Щоправда, кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зростала швидшими темпами, ніж зобов'язання за розрахунками. Для запобігання подальшого зростання зобов'язань за розрахунками, підприємству необхідно виконувати всі умови розрахунків, вчасно здійснювати платежі та щодня слідкувати за дотриманням термінів.

Зважаючи на зменшення чистого прибутку, перевищення темпів росту собівартості над виручкою від реалізації, низький рівень ліквідності підприємства, потрібно переглянути доцільність використання позикових коштів, а особливо подальше їх збільшення. Оскільки у підприємства незначна частка власного капіталу і повністю відсутні довгострокові зобов'язання, то проблема може бути не стільки в збільшенні позикових коштів, як у нераціональному виборі джерел їх збільшення.

Отже, подальше збільшення позикових коштів повинно бути чітко продуманим і економічно обгрунтованим задля забезпечення фінансової стабільності і платоспроможності. Особливу увагу потрібно приділити недопущенню порушення платіжної дисципліни з боку підприємства відносно розрахунків з оплати праці і з бюджетом, оскільки це може призвести до накладання штрафів з боку держави або до пред'явлення претензій і судових позовів з боку працівників.

За умови недостачі власних коштів і нормального рівня кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги підприємство може скористатися банківськими кредитами або векселями. Проте дане залучення коштів може здійснюватись лише при економічній їх доцільності. Тобто, якщо підприємство візьме кошти в кредит, то при використанні цих коштів потрібно отримати такий дохід, щоб можна були їх повернути, також сплатити нараховані відсотки і отримати нормальний розмір прибутку. Залучення кредитів та інших позикових коштів повинно здійснюватись дуже обережно і з урахуванням фінансової стійкості.

Перевагою даного виду фінансування оборотних активів є те, що кредит дає змогу доцільніше організувати оборот коштів підприємства, не витратити значних фінансових ресурсів на створення зайвих запасів сировини і матеріалів. Також кредити банку дають змогу органічно пов'язати всі джерела оборотних коштів і справляють активний вплив на раціональне формування запасів сировини, матеріалів, готової продукції та інших видів матеріальних цінностей.

Відмова досліджуваного підприємства від використання короткострокових кредитів може пояснюватись їх дороговизною, проте така відмова не завжди правомірна. При фінансуванні проекту, як правило, використовуються як власні так і позикові кошти і ціна джерел фінансування має розраховуватись як середньозважена величина. Прийняття в розрахунок ціни якого-небудь одного джерела може привести до помилкових висновків.

При наявності на підприємстві розробленої ринкової стратегії поведінки залучення капіталу збільшує можливості фірми по розширенню діяльності, дозволяє використати ефект фінансового важеля, підвищити рентабельність власного капіталу. В іншому випадку банківські кредити замість забезпечення росту компанії, її фінансового оздоровлення можуть спровокувати кризову ситуацію.

Щодо векселів, то даний вид фінансування оборотних активів є найпростішою і найпоширенішою формою кредитних грошей. Найбільше він використовується при розрахунках з постачальниками за умови браку фінансових ресурсів у підприємства і за неможливості розрахуватися з постачальниками. Саме через вексель реалізується незадоволений попит на гроші як засіб платежу. Коли таких грошей недостатньо, їх замінює вексель.

Оскільки досліджуване підприємство незначну частку власного капіталу, тому перспективи залучення довгострокових зобов'язань немає, що необхідно робити лише за умови підтвердження доцільності та фінансової ефективності такого залучення.

Отже, забезпечення вибору найбільш оптимальних і економічно вигідних джерел фінансування оборотних активів на підприємстві ПАТ «ІДС Аква Сервіс» є дуже важливим і актуальним питанням. Адже недостатність таких джерел призводить до недостатнього фінансування господарської діяльності підприємства та до фінансових ускладнень.

Натомість надлишок оборотних коштів на будь-якому підприємстві спричинює створення понаднормових запасів товарно-матеріальних цінностей, зниження відповідальності за цільове та ефективне їх використання.

Відповідно до проведеного аналізу, для ПАТ «ІДС Аква Сервіс» необхідно забезпечити зростання оборотних активів за рахунок власних джерел, дослідити можливості їх ефективнішого залучення та здійснити оцінку можливостей використання додаткових джерел фінансування оборотних коштів підприємства.

3.2. Вдосконалення механізму управління кредиторською заборгованістю підприємства

Дебіторська заборгованість є одним з факторів, який суттєво впливає на рівень ефективності використання оборотних активів. У сучасній практиці фінансового менеджменту в Україні управління дебіторською заборгованістю є одним з найважливіших і, водночас, складних елементів управління оборотними активами підприємств. Тому завданням ефективного управління дебіторською заборгованістю є її мінімізація при певному обсязі продажу без виходу за межі фінансових відносин і стимулювання зростання обсягів реалізації за рахунок привабливості запропонованих підприємством-постачальником умов розрахунків.

Успіх реалізації кредитної політики залежить від економічного обґрунтування стратегії її здійснення (рис. 3.1).

Стратегічний аналіз ефективності кредитної політики є основою розробки стратегічних цілей та вибору базової стратегії реалізації кредитної політики. За результатами стратегічного аналізу визначають специфіку, звичаї та тенденції ділового обігу, що склалися на даному ринку, оцінюють досягнутий рівень рентабельності за умов дії визначених стандартів кредитоспроможності та якість дебіторської заборгованості, ступень фінансового ризику.

Стратегічні цілі кредитної політики є основою для вибору базової стратегії і її реалізації. За змістом стратегія реалізації кредитної політики може бути: стратегією скорочення (мінімізації); стратегією росту; стратегією

оптимізації. Стратегія скорочення націлена на мінімізацію можливих ризиків, які виникають при продажу продукції на умовах комерційного кредиту.

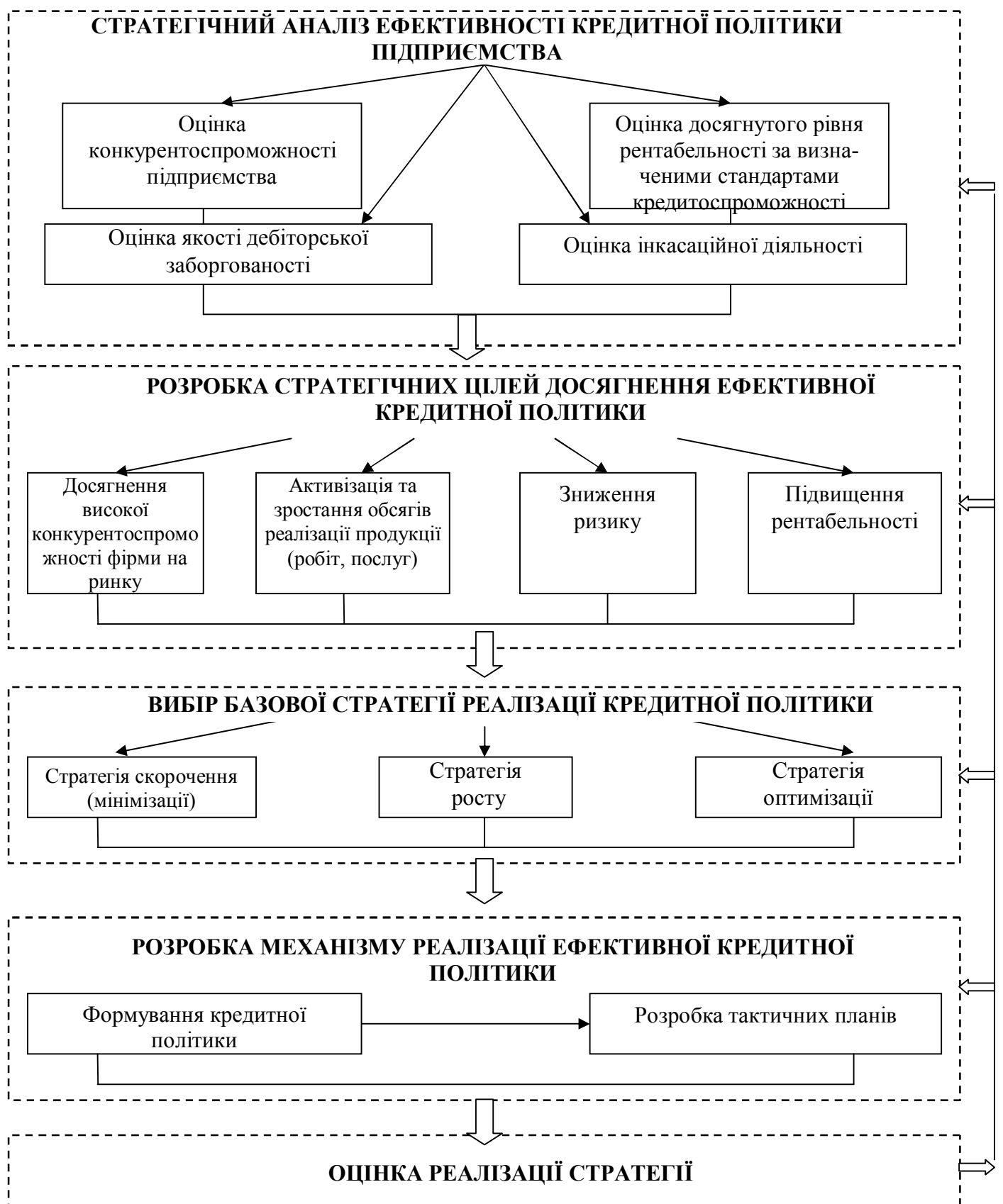

Рис. 3.1. Стратегія здійснення ефективною кредитної політики на підприємстві [розробка автора]

Кредитна політика підприємства повинна реалізуватися на практиці через організаційно-економічний механізм, складові елементи якого представлено на рис. 3.2.

Рис. 3.2. Елементи механізму кредитної політики підприємства [39]

Використання науково-обґрунтованого організаційно-економічного механізму розробки та реалізації кредитної політики дає можливість раціонально та ефективно управляти одним із видів оборотних активів - дебіторською заборгованістю, планувати надходження грошових коштів від

покупців, бачити реальну картину боргів контрагентів, аналізувати тенденції змін, що відбуваються на підприємстві.

Стимулювання покупця до оплати необхідної суми саме в пільговий період досягається шляхом встановлення відсотка за товарний кредит значно на вищому рівні, чим процентні ставки банків за кредитами аналогічної терміновості і суми.

Рішення питання про доцільність самого факту надання кредиту в зарубіжній літературі [39] базується на використанні імовірнісних оцінок його повернення (p) з отриманням доходу (REV) і чистого прибутку, рівної нинішньої вартості (PV) різниці між доходом (REV) і витратами, пов'язаними з кредитною перевіркою, виробництвом і реалізацією продукції ($COST$):

$$p * PV(REV - COST)$$

і зіставлення цієї суми з витратами, які понесе підприємство-постачальник у разі невиконання зобов'язань споживачем (платником, дебітором). При цьому, вірогідність неплатежу доповнює вірогідність платежу до одиниці ($1 - p$).

Рішення про видачу кредиту ухвалюється при рішенні наступного рівняння [39]:

$$p * PV(REV - COST) - (1 - p) * PV(COST) = 0. \quad (3.1)$$

В результаті рішення встановлюється, при якій вірогідності платежу споживачу може бути видано кредит, якщо відомі доходи постачальника від операції і витрати, які він несе по ній з урахуванням проведення кредитного аналізу. Таким чином, необхідно обґрунтування основних параметрів, що встановлюються підприємством-постачальником в ході проведення кредитного менеджменту з управління дебіторською заборгованістю підприємства-постачальника. При формалізації завдання, виходимо з того, що до принципів кредитного менеджменту на підприємстві відноситься перш за все, як було сказано вище, надання знижок при своєчасній оплаті платежу. При цьому підприємство встановлює суму (ціну) контракту (Z_k); термін оплати (t_2);

відсоток знижки (γ); період дії знижки (t_1), який можна назвати пільговим терміном платежу. Виходячи з ціни контракту і відсотка знижки при оплаті в пільговий період можна встановити пільгову ціну контракту (Z_L), тобто ціну, яку споживач може сплатити в пільговий період:

$$Z_L = Z_K - \frac{Z_K * \gamma}{100} = Z_K \left(1 - \frac{\gamma}{100}\right) \quad (3.2)$$

Якщо розглядати процес надання знижки, як зворотний, тобто підприємство сподівається одержати суму Z_L в період t_1 , проте може збільшити цей термін до t_2 і за наданий кредит бере відсоток, рівний

$$\gamma' = \frac{Z_K - Z_L}{Z_L} * 100\% = \left(\frac{Z_K}{Z_L} - 1\right) * 100\%,$$

за період $(t_2 - t_1)$. Для переходу до річного відсотка (γ_p) необхідно врахувати кількість періодів кредиту в році:

$$n_{kp} = \frac{365}{t_2 - t_1}$$

де n_{kp} - кількість періодів кредиту в році.

Річний відсоток за кредитом визначається за формулою:

$$\gamma'_p = \left[\left(\frac{Z_K}{Z_L}\right)^{n_{kp}} - 1 \right] * 100\% = \left[\left(\frac{Z_K}{Z_L}\right)^{\frac{365}{t_2 - t_1}} - 1 \right] * 100\%. \quad (3.3)$$

Виходячи з вищенаведених формул, вартість комерційного кредиту

(річний відсоток) складе:
$$\gamma_p = \left[\left(\frac{1}{1 - \frac{\gamma}{100}}\right)^{\frac{365}{t_2 - t_1}} - 1 \right] * 100\%. \quad (3.4)$$

При ухваленні фінансовим менеджером підприємства рішення про раціональну величину знижки, тобто про знижку, при якій підприємству-споживачу продукції вигідно здійснити оплату в пільговий період, річна процентна ставка за комерційним кредитом повинна бути вище річної процентної ставки за банківським кредитом:

$$\gamma_P \left[\left(\frac{1}{1 - \frac{\gamma}{100}} \right)^{\frac{365}{t_2 - t_1}} - 1 \right] * 100\% > \eta_B \quad (3.5)$$

де η_B - річна процентна ставка за банківським кредитом.

Це досягається при величині знижки (γ). Для встановлення залежності, яка дозволить визначити рівень знижки (γ), перетворимо формулу (3.5) у формулу 3.6.

$$\left. \begin{aligned} \frac{\gamma_P}{100} + 1 &= \left(\frac{1}{1 - \frac{\gamma}{100}} \right)^{\frac{365}{t_2 - t_1}} \\ \left(\frac{\gamma_P}{100} + 1 \right)^{\frac{t_2 - t_1}{365}} &= \frac{1}{1 - \frac{\gamma}{100}} \\ 1 - \frac{\gamma}{100} &= \frac{1}{\left(\frac{\gamma_P}{100} + 1 \right)^{\frac{t_2 - t_1}{365}}} \\ -\frac{\gamma}{100} &= \frac{1}{\left(\frac{\gamma_P}{100} + 1 \right)^{\frac{t_2 - t_1}{365}}} - 1 \\ \gamma &= \left[1 - \frac{1}{\left(\frac{\gamma_P}{100} + 1 \right)^{\frac{t_2 - t_1}{365}}} \right] * 100, \quad \% . \end{aligned} \right\} \quad (3.6)$$

Аналізуючи одержану залежність, визначимо, як впливає на відсоток знижки (γ) тривалість кредиту (тривалість періоду, протягом якого підприємство готове надати знижку споживачам своєї продукції) і як впливає на відсоток знижки (γ) ситуація на фінансовому ринку. Зафіксуємо показник γ на рівні річної процентної ставки за банківським кредитом η_B при різній

тривалості відстрочення платежу $\Delta t = t_2 - t_1$. В результаті розрахунків за формулою отримаємо нижню межу знижки з ціни контракту при різних термінах відстрочки платежу (рис. 3.3). Встановлення знижки вище вказаного рівня сприятиме зниженню дебіторської заборгованості.

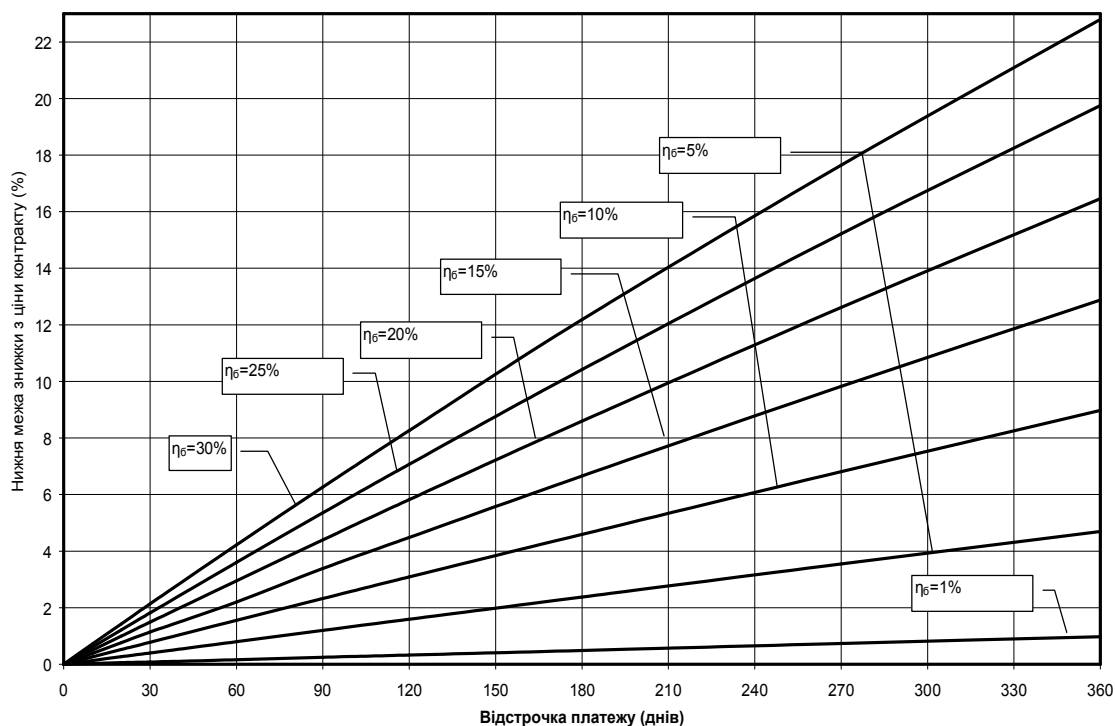

Рис. 3.3. Нижня межа знижки з ціни контракту при різних термінах комерційного кредиту

Наступним питанням визначення умов надання товарного кредиту у процесі управління дебіторською заборгованістю є визначення доцільного терміну комерційного кредиту та пільгового періоду. Протиріччя, що потребує визначення оптимального рішення полягає у тому, що зниження тривалості комерційного кредиту свідчить про підвищення жорсткості умов розрахунку і знижує обсяги реалізації, а його зростання розширює коло покупців, але призводить до підвищення дебіторської заборгованості і зниження темпів обороту оборотних засобів. Для вирішення цього питання базуємося на наступних теоретичних положеннях.

Приріст обсягів реалізації продукції в залежності від приросту тривалості відстрочки платежу (комерційного кредиту) можна визначити за допомогою

похідної. Для цього перш за все необхідно визначити залежність обсягів реалізації продукції ($Q_{реал}$) від терміну відстрочки платежу (t_2): $Q_{реал} = f(t_2)$.

Відносний приріст тривалості періоду відстрочки платежу визначається як $\frac{\Delta t_2}{t_2}$.

Відповідний приріст обсягів реалізації при цьому складає:

$$\Delta Q_{реал} = f(t_2 + \Delta t_2) - f(t_2), \quad (3.7)$$

а відносний приріст залежної змінної складе $\frac{\Delta Q_{реал}}{Q_{реал}}$.

Відношення відносного приросту функції $Q_{реал}$ до відносного приросту змінної t_2 складає: $\frac{\Delta Q_{реал}}{Q_{реал}} : \frac{\Delta t_2}{t_2}$. Це співвідношення вказує на те, у скільки разів відносний приріст обсягів реалізації продукції більше відносного приросту строку відстрочки платежу. Це можна записати у наступному вигляді:

$$\frac{\Delta Q_{реал}}{Q_{реал}} : \frac{\Delta t_2}{t_2} = \frac{\Delta Q_{реал}}{\Delta t_2} * \frac{t_2}{Q_{реал}}. \quad (3.8)$$

Якщо є похідна функції $Q_{реал} = f(t_2)$, то

$$\lim \left(\frac{\Delta Q_{реал}}{Q_{реал}} : \frac{\Delta t_2}{t_2} \right) = \lim_{\Delta t_2 \rightarrow 0} \left(\frac{t_2}{Q_{реал}} * \frac{\Delta Q_{реал}}{\Delta t_2} \right) = \frac{t_2}{Q_{реал}} * f'(t_2) = \frac{t_2}{Q_{реал}} * \frac{dQ_{реал}}{dt_2}.$$

Межа співвідношення між відносним приростом обсягів реалізації та відносним приростом строку відстрочки платежу представляє собою еластичність обсягів реалізації відносно терміну відстрочки платежу. Еластичність обсягів реалізації $E_{t_2}(Q_{реал})$, визначимо наступним чином:

$$E_{t_2}(Q_{реал}) = \frac{t_2}{Q_{реал}} * \frac{dQ_{реал}}{dt_2}. \quad (3.9)$$

Еластичність $Q_{реал}$ відносно t_2 це приблизний відсотковий приріст обсягів реалізації (зниження чи підвищення), що відповідає приросту (зміні) терміна відстрочки платежу на 1%. Таким чином може бути встановлена залежність обсягів реалізації від терміну відстрочки платежу (комерційного кредиту), яка представляє собою S –образну криву. Особливості цієї залежності

відповідають сутності процесу надання відстрочки платежу. А саме, показник реалізації продукції спочатку (при невеликій довжині пільгового періоду) зростає повільно, потім зростання прискорюється і знову знижується при вичерпанні можливостей ринку, наближаючись до певної межі. Отже, механізм реалізації кредитної політики на підприємстві передбачає розробку не тільки стандартів кредитоспроможності, а і стандартів інкасації дебіторської заборгованості, які передбачають наступні елементи: аналіз платіжної дисципліни, організацію системи документообігу.

Значні резерви підвищення ефективності використання оборотних коштів ПАТ «ІДС Аква Сервіс» криються безпосередньо в самому підприємстві. У сфері виробництва це відноситься перш за все до виробничих запасів. Будучи однією з складових частин оборотних коштів, вони відіграють важливу роль в забезпеченні безперервності процесу виробництва. В той же час виробничі запаси представляють ту частину засобів виробництва, яка тимчасово не бере участь у виробничому процесі.

Раціональна організація виробничих запасів є важливою умовою підвищення ефективності використання оборотних коштів. Основні шляхи скорочення виробничих запасів зводяться до їх раціонального використання: ліквідація наднормативних запасів матеріалів; вдосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі шляхом встановлення чітких договірних умов поставок і забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту. Важлива роль належить поліпшенню організації складського господарства.

Прискорення обороту оборотних коштів дозволяє вивільнити значні суми і, таким чином, збільшити обсяг виробництва без додаткових фінансових ресурсів, а засоби що вивільнялися використовувати відповідно до потреб підприємства.

В умовах переходу до ринкової економіки одним з найважливіших завдань кожного підприємства є економія матеріальних ресурсів, оскільки саме матеріальні витрати складають велику частину витрат виробництва, від яких

безпосередньо залежить величина прибутку. Також внаслідок економії матеріальних ресурсів збільшується оборотність оборотних активів, зростає ефективність їх використання. Розглянемо перспективи зменшення матеріалоемності виробництва у галузі, в якій здійснює свою діяльність ПАТ «ІДС Аква Сервіс».

Розрізняють джерела і шляхи економії матеріальних ресурсів. Джерела економії показують, за рахунок чого вона може бути досягнута. Шляхи (або напрями) економії показують, яким чином, за допомогою яких заходів може бути досягнута економія.

На кожному підприємстві є резерви економії матеріальних ресурсів. Під резервами слід розуміти ті можливості поліпшення використання матеріальних ресурсів, які виникають, або ті, які вже виникли, але ще не використані (повністю або частково).

З погляду сфери виникнення і використання резервів економії матеріальних ресурсів вони можуть бути поділені на три групи:

- народногосподарські;
- загальнопромислові-міжгалузеві;
- внутрішньовиробничі (цехові, заводські, галузеві).

До народногосподарських відносяться резерви, які мають важливе значення для народного господарства і всіх його галузей: встановлення прогресивних народногосподарських пропорцій в галузевій структурі промисловості (в цілях прискореного розвитку прогресивних галузей), в видобутку і виробництві економічних, штучних і синтетичних видів сировини і матеріалів; вдосконалення структури паливно-енергетичного комплексу; вдосконалення всього господарського механізму в умовах ринкових відносин.

Загальнопромислові-міжгалузеві резерви – це такі резерви, мобілізація яких залежить від встановлення раціональних виробничо-економічних зв'язків між провідними галузями промисловості (чорна металургія, машинобудування, хімічна промисловість тощо). Ці резерви обумовлені особливостями розвитку окремих галузей промисловості і економічних районів. Найважливіші з них

мають народногосподарське значення. Разом з тим масштаби їх практичної мобілізації більш обмежені і розповсюджуються переважно на взаємопов'язані галузі промисловості або крупні промислові чи виробничо-територіальні комплекси.

До загальнопромислових-міжгалузевих резервів відносяться: запровадження нових ефективних способів і систем розробки родовищ корисних копалин, прогресивних технологічних процесів їх видобутку, збагачення і переробки в цілях підвищення ступеня видобутку корисних копалин з надр, забезпечення більш повної і комплексної переробки мінеральної сировини; розвиток спеціалізації, кооперації і комбінування в промисловості; створення і розвиток підприємств різних форм власності; підвищення якості первинної сировини і конструкційних матеріалів в галузях-виробника в цілях виконання завдань по економії матеріальних ресурсів в народному господарстві і в галузях-споживачах; прискорений розвиток виробництва найефективніших видів сировини і матеріалів.

До внутрішньовиробничих резервів відносяться можливості поліпшення використання матеріальних ресурсів, безпосередньо пов'язані з вдосконаленням техніки, технології організації процесів виробництва, освоєнням досконаліших типів і моделей виробів, підвищенням якості продукції в конкретних галузях і підгалузях промисловості.

В епоху сучасної науково-технічної революції прискорення науково-технічного прогресу у всіх галузях народного господарства є рушійною силою розвитку продуктивних сил суспільства. Все в більшій мірі відбувається інтенсивний процес органічної сполуки науки з виробництвом, що створює широкі можливості для систематичного пониження матеріаломісткості промислової продукції.

Залежно від характеру заходів основні напрями реалізації резервів економії ресурсів в промисловості і на виробництві поділяються на виробничо-технічні і організаційно-економічні.

До виробничо-технічних напрямів відносяться заходи, пов'язані з якісною

підготовкою сировини до її виробничого споживання, вдосконаленням конструкції машин, устаткування і виробів, застосуванням більш економічних видів сировини, палива, запровадженням нової техніки і прогресивної технології, що забезпечує максимально можливе зменшення технологічних відходів і втрат матеріальних ресурсів в процесі виробництва виробів з максимально можливим використанням вторинних матеріальних ресурсів.

До основних організаційно-економічних напрямів економії матеріальних ресурсів на ПАТ «ІДС Аква Сервіс» відносяться: комплекси заходів, пов'язаних з підвищенням наукового рівня нормування і планування матеріаломісткості промислової продукції, розробкою і упровадженням технічно обґрунтованих норм і нормативів витрати матеріальних ресурсів; комплекси заходів пов'язаних зі встановленням прогресивних пропорцій, що полягають в прискореному розвитку виробництва нових, найефективніших видів сировини і матеріалів, паливно-енергетичних ресурсів, вдосконаленні паливного балансу країни.

Головний напрям економії матеріальних ресурсів на кожному підприємстві - збільшення виходу кінцевої продукції з однієї і тієї ж кількості сировини і матеріалів на робочих місцях. Воно залежить від технічного оснащення виробництва, рівня майстерності працівників, умілої організації матеріально-технічного забезпечення, кількості норм витрат і запасів матеріальних ресурсів, обґрунтованості їх рівня.

Немале значення має скорочення втрат у виробничому процесі, за рахунок якого можна досягти 15-20% всієї економії матеріальних ресурсів. Для цього необхідно забезпечити строге дотримання правил зберігання і перевезення продукції, раціонально підготувати паливо, сировину, матеріали до подальшої переробки в процесі виробництва, посилити увагу трудових колективів до питань якості роботи і виробів, що випускаються.

Економічне значення економії оборотних коштів в сучасних умовах виражається в тому, що зниження питомих витрат сировини, матеріалів, палива, забезпечує виробництву великі економічні вигоди. Воно перш за все дає можливість з даної кількості матеріальних ресурсів виробити більше готової

продукції і тому виступає як одна з серйозних передумов збільшення масштабів виробництва.

Економія матеріальних ресурсів, упровадження у виробництво нових, більш економічних матеріалів сприяють встановленню в процесі відтворювання більш прогресивних пропорцій між окремими галузями, досягненню досконалішої галузевої структури промислового виробництва.

Прагнення до економії матеріальних ресурсів спонукає до запровадження нової техніки і здійснення технологічних процесів.

Економія в споживанні матеріальних ресурсів сприяє поліпшенню використання виробничих потужностей і підвищенню суспільної продуктивності праці. Вже саме по собі зменшення питомих витрат минулої, упредметненої праці означає зростання продуктивності суспільної праці. Але справа не тільки в цьому – економія матеріальних ресурсів веде за собою економію витрат також і живої праці: скорочується відносна витрата робочої сили на транспортування матеріалів, їх відвантаження і вивантаження, на їх зберігання.

Економія матеріальних ресурсів у величезній мірі сприяє зниженню собівартості промислової продукції. Вже в даний час на частку матеріальних витрат припадає 3/4 всіх витрат виробництва. Надалі, із зростанням технічного рівня виробництва, частка упредметненої праці в загальних витратах по виробництву продукції продовжуватиме підвищуватись, і, отже, поліпшення використання предметів праці і засобів праці буде основним напрямом економіки промислових та інших підприємств.

Таким чином, на підприємстві ПАТ «ІДС Аква Сервіс» є ряд перспектив і можливостей для вдосконалення своєї виробничої та фінансової діяльності, зокрема завдяки проведенню заходів щодо економії наявних оборотних коштів в частині матеріальних ресурсів, що має важливий економічний ефект для підприємства.

Висновки до розділу 3

1. Забезпечення вибору найбільш оптимальних і економічно вигідних джерел фінансування оборотних активів на підприємстві ПАТ «ІДС Аква Сервіс» є дуже важливим і актуальним питанням. Адже недостатність таких джерел призводить до недостатнього фінансування господарської діяльності підприємства та до фінансових ускладнень. Натомість надлишок оборотних коштів на будь-якому підприємстві спричинює створення понаднормових запасів товарно-матеріальних цінностей, зниження відповідальності за цільове та ефективне їх використання.

2. Відповідно до проведеного аналізу, для ПАТ «ІДС Аква Сервіс» необхідно забезпечити зростання оборотних активів за рахунок власних джерел, дослідити можливості їх ефективнішого залучення та здійснити оцінку можливостей використання додаткових джерел фінансування оборотних коштів підприємства.

3. На підприємстві ПАТ «ІДС Аква Сервіс» є ряд перспектив і можливостей для вдосконалення своєї виробничої та фінансової діяльності, зокрема завдяки проведенню заходів щодо економії наявних оборотних коштів в частині матеріальних ресурсів, що має важливий економічний ефект для підприємства.

4. Раціональна організація виробничих запасів є важливою умовою підвищення ефективності використання оборотних коштів. Основні шляхи скорочення виробничих запасів зводяться до їх раціонального використання: ліквідація наднормативних запасів матеріалів; вдосконалення нормування; поліпшення організації постачання, у тому числі шляхом встановлення чітких договірних умов поставок і забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту.

5. Прискорення обороту оборотних коштів дозволяє вивільнити значні суми і, таким чином, збільшити обсяг виробництва без додаткових фінансових ресурсів, а засоби що вивільнялися використовувати відповідно до потреб підприємства.

ВИСНОВКИ

Результати проведеного дослідження дозволяють зробити наступні висновки та рекомендації, які мають теоретико-методичне та науково-практичне значення.

1. Оборотні кошти – це сукупність коштів, авансованих для створення оборотних виробничих фондів і фондів обігу, що забезпечують їхній безперервний кругообіг. Оборотні кошти забезпечують безперервність виробництва і реалізації продукції підприємства.

2. Склад і розміщення оборотного капіталу залежать від того, в якій сфері він функціонує: виробнича, торгово-посередницька, сфера послуг (у тім числі фінансових). У виробничій сфері оборотні кошти авансуються в оборотні виробничі фонди і фонди обігу.

3. Управління оборотними активами підприємства пов'язане з конкретними особливостями формування його операційного циклу. Операційний цикл представляє собою період повного обороту всієї суми оборотних активів, у процесі якого відбувається зміна окремих їх видів.

4. Управління оборотними активами – це складний процес. Його складність залежить від таких умов, як: обсяг оборотного капіталу, що використовується в операційному процесі; різні види активів, що формуються за рахунок обсягу оборотного капіталу; прискорення обороту капіталу і забезпечення постійної платоспроможності підприємства тощо.

5. За останні два роки підприємство ПАТ «ІДС Аква Сервіс» мало позитивні тенденції збільшення вартості майна підприємства, розширення своєї діяльності, асортименту продукції. Протягом досліджуваних років помітним є покращення ефективності використання виробничих та фінансових активів у 2014-2015 роках. Однак, в подальшому існували менш оптимістичні тенденції. Зокрема рентабельність реалізації продукції становила у 2015 році 2,646% порівняно із 3,9% у 2014 році, рентабельність виробничих активів зменшилась на 2,47 процентних пункти у 2015 році порівняно з 2014 роком, а рентабельності вкладеного капіталу у 2015 році становила 3,10%, що на 1,24

процентних пункти менше ніж у 2014 році. Це сталося у зв'язку із зменшенням в ці роки чистого прибутку, зростання собівартості продукції та інших витрат.

6. Для покращення своєї діяльності, підвищення показників рентабельності, збільшення обсягів реалізації в майбутньому підприємством планується збільшити обсяги виробництва, розширити асортимент продукції, провести ряд заходів для скорочення витрат та виробництво.

7. Підприємство фінансує свої оборотні активи виключно за рахунок власного капіталу і поточних зобов'язань, повністю відмовившись від використання довгострокових зобов'язань. Протягом досліджуваного періоду в структурі балансу ПАТ «ІДС Аква Сервіс» дуже велику частку займають поточні зобов'язання, розмір яких перевищував 70% від валюти балансу. Відповідно власний капітал становить менше 30%. Це свідчить про проведення підприємством політики розширення виробництва за рахунок збільшення позикового капіталу. Зважаючи на зменшення чистого прибутку в минулому році, різкого збільшення частки кредиторської заборгованості в сумі поточних зобов'язань, необхідно переглянути ефективність використання залучених позичкових коштів та доцільність подальшого їх збільшення.

8. Протягом досліджуваного періоду на підприємстві була нестача оборотних активів. Тому підприємство повинно постійно проводити аналіз наявності оборотних коштів, їх надлишку або браку відповідно до потреб підприємства для недопущення можливої недостачі або нераціонального використання. Адже нестача оборотних коштів свідчить про неправильне і неефективне планування своєї діяльності.

9. Знизились коефіцієнти рентабельності та ефективності, адже якщо у 2015 році коефіцієнт ефективності становив 4,04, то у 2014 році – 2,96. Також збільшився термін обороту оборотних коштів з 64,06 днів у 2014 році до 81,27 дні у 2015 році, що показує погіршення технології виготовлення продукції, спад ефективності виробничого процесу. Негативна динаміка у 2015 році пояснюється тим, що прибуток від реалізації продукції зростав набагато меншими темпами, ніж середня вартість оборотних активів. Зокрема, о у 2015

році темп зростання оборотних коштів становив 64,2% порівняно з темпами зростання прибутку від реалізації продукції у 20,7%.

10. Запропоновано ряд заходів для пришвидшення оборотності оборотних активів підприємства, що досягається наступними шляхами. На стадії створення виробничих запасів – упровадження економічно обґрунтованих норм запасу; наближення постачальників сировини, напівфабрикатів, комплектуючих виробів і ін. до споживачів; широке використання прямих тривалих зв'язків. На стадії незавершеного виробництва – прискорення науково-технічного прогресу; розвиток стандартизації, уніфікації, типізації; вдосконалення форм організації промислового виробництва, застосування більш дешевих конструкційних матеріалів; збільшення питомої ваги продукції, що користується підвищеним попитом.

11. Негативним також у 2015 році є зростання терміну оборотності кредиторської і дебіторської заборгованості, що свідчить про послаблення фінансової стійкості і платоспроможності, про зростання ризику несплати. Тому особливу увагу потрібно приділити недопущенню порушення платіжної дисципліни з боку підприємства відносно розрахунків з оплати праці і з бюджетом, оскільки це може призвести до накладання штрафів з боку держави або до пред'явлення претензій і судових позовів з боку працівників. Важливо не допустити наявності простроченої кредиторської заборгованості. Адже вона утворюється в результаті порушення покупцями порядку і термінів оплати розрахункових документів. Тому необхідно слідкувати за розрахунками з постачальниками і збільшувати кредиторську заборгованість лише за умови згоди з боку постачальників.

12. Відповідно до показників ліквідності, підприємство має значні оборотні кошти, сформовані завдяки позиковим коштам. Найбільш ризиковим для підприємства є його неспроможність забезпечити абсолютну ліквідність, адже лише 9% поточних зобов'язань підприємство може за необхідності погасити негайно. Тобто підприємство є неплатоспроможним. Також коефіцієнт швидкої ліквідності у 2015 році становив лише 46%, що значно

менше його нормативного рівня, і свідчить про фінансові проблеми підприємства, адже цей коефіцієнт показує можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану.

13. Для ефективного управління ліквідністю, розпізнавання ризиків незбалансованості ліквідності балансу і неплатоспроможності підприємству потрібне створення спеціальної системи постійного контролю за рівнем показників ліквідності оборотних активів та платоспроможності підприємства, аналізу чинників, що впливають на їхню зміну. Для цього доцільно створення бази даних, що дозволяє оперативнo одержувати всю необхідну інформацію для здійснення аналітичної роботи, на основі якої буде формуватися політика підприємства. На основі бази даних постійно повинні розкриватися значення показників ліквідності і проводитися аналіз перспектив розвитку операцій підприємства з врахуванням норм ліквідності. Це дозволяє взаємопов'язати вирішення питань по розміщенню коштів, залученню ресурсів, збільшенню власних коштів підприємства, пошуку джерел додаткових прибутків і розвитку нових сфер діяльності підприємства з вимогами дотримання його ліквідності і платоспроможності.

14. Отже, в цілому говорити про ефективне використання оборотних засобів можна лише тоді, коли мова йде про одночасне зростання показників стану та ефективності використання оборотних засобів підприємства в динаміці і здатності підприємства за рахунок власних коштів розрахуватися за своїми зобов'язаннями, не допускати невинуватеної дебіторської та кредиторської заборгованостей. Це, звичайно, що підприємство має зосередити свою увагу як на формуванні високоліквідних активів, що дозволить лише штучно збільшити його ліквідність, так і ретельно дослідити можливі фактори впливу на ефективність використання оборотних засобів, сформувавши оптимальну структуру оборотних коштів та забезпечити їх раціональне використання шляхом випуску конкурентоздатної продукції та отримання прибутку, достатнього для розширеного відтворення діяльності підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ковальчук І. В. Реальна економіка: навчальний посібник з економіки підприємства / І. В. Ковальчук. – К.: ВІПОЛ, 2004. – 393 с.
2. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси». Наказ Міністерства України від 20.10.99р. №246.
3. Економіка підприємства: Навчальний посібник / За редакцією О.П. Крайник. – Львів: Національний університет „Львівська політехніка” „Інтелект-Захід”, 2003. – 208 с.
4. Основи підприємницької діяльності: Підручник / Мочений В.І., Устинко А.Н., Чоботар В.В. – К., 2001. – 170 с.
5. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський словник / Ф.Ф. Бутинець. – Житомир: ПП “Рута”, 2001. – 224 с.
6. Базилевич В. Д. Ринкова економіка: основні поняття і категорії: Навч. посіб. / В. Д. Базилевич, К. С. Базилевич. – К.: Знання, 2009. – 263 с.
7. Бондаренко О. С. Методологічні основи управління оборотними активами підприємств / О. С. Бондаренко // Інвестиції практика та досвід. – 2008. – №4.– С.40–44.
8. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання [Текст] : навч. посіб. / О. В. Кнейслер, І. С. Гуцал, О. Р. Квасовський, Н. Я. Спасів. – Тернопіль : Вектор, 2016. – 388 с.
9. Налукова Н.І. Управління нематеріальними активами суб’єктів підприємництва: дискусійні аспекти та проблеми ідентифікації / Н.І. Налукова [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/natural/Nvuu/Ekon/2013_40/statti/1_6.htm.
10. Омелянович Л. О. Фінансова діяльність суб’єктів господарювання: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Л. О. Омелянович, О. В. Чайковська, Г. Є. Долматова та ін. // Донецький національний ун-т економіки і торгівлі ім. Михайла Туган- Барановського. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Донецьк: ДонНУЕТ, 2008. – 281с.

11. Лиса О.В. Методичні питання нормування оборотного капіталу підприємства / О.В. Лиса // Вісник Сумського національного аграрного університету. Серія: фінанси і кредит. – 2006. – № 1. – С.73 – 76.
12. Ламанов С.В. Система завдань управління оборотним капіталом підприємства / С.В. Ламанов // Управління розвитком. – 2012. – №1 (98). – С. 155–158.
13. Долгоруков Ю.А. Управління ефективністю використання обігових коштів у промисловості / Ю.А. Долгоруков // Фінанси України. – 2008. - №11. – С.103-105.
14. Ващенко Н.В. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію / Н.В. Ващенко, Ю.І. Максимович // Сталый розвиток економіки. – 2013. – №3. – С. 260-265.
15. Смутко А. Методичні основи розрахунку інтегрального показника ефективності функціонування хлібопекарського підприємства / А. Смутко // Економічний аналіз. – 2012. – №10 (4). – С. 366-369.
16. Обуховський С. Збалансована система показників в Україні: проблеми запровадження та шляхи вирішення / С. Обуховський // Економічний аналіз. – 2010. – № 6. – С. 470-472.
17. Сагалакова Н. О. Система показників-індикаторів економічної діагностики діяльності торговельного підприємства / Н. О. Сагалакова // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 2 (2). – С. 19-23.
18. Маргасова В. Системний підхід до управління оборотним капіталом на підприємствах харчової промисловості // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №7(37). – С.53-59.
19. Іванова М.І. Системний підхід до управління оборотними коштами / М.І. Іванова // Академ. огляд. – 2007. – №1. – С.48–53.
20. Кнейслер О.В. Фінансовий менеджмент: Навчальний посібник / О.В. Кнейслер. – Тернопіль: Економічна думка, 2008. – 240 с.

21. Шелудько В. М. Фінансовий менеджмент: Підручник / В.М. Шелудько. – К. : Знання, 2006. – 439 с.
22. Ватченко О. Б. Управління оборотним капіталом підприємства / О. Б. Ватченко, І. Б.Тахмазова // Економічний простір. – 2012. – № 50. – С. 193–200.
23. Городня Т.А. Діагностика управління обіговим капіталом підприємства / Т.А. Городня // Науковий вісник НЛТУ України. – 2011. – С. 109–113.
24. Фінанси підприємств: Навч. посіб. / О. Ю. Ніпіаліді, Н. І. Карпишин. – Тернопіль: Економічна думка, 2009. – 232 с.
25. Економічний аналіз: навч. посібник / [М.А. Болюх, В.З. Бурчевський, М. І. Горбаток та ін.]; за ред. М.Г. Чумаченка; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – 3-тє вид., без змін. – К.: КНЕУ, 2007. – 560 с.
26. Старостенко Г. Г. Фінансовий аналіз: Навч. посіб. для дистанц. навч. / Г.Г. Старостенко // Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". Інститут дистанційного навчання. – К. : Університет "Україна", 2006. – 202 с.
27. Школьник І. О. Фінансовий менеджмент : навчальний посібник / І. О. Школьник, І. М. Боярко, Б. І. Сюркало. – Суми : Університетська книга, 2009. – 301 с.
28. Лиса О. В. Особливості визначення потреби підприємства в оборотному капіталі / О.В. Лиса // Економіка: проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць: Т. III. – Д.: ДНУ, 2006. – Вип. 217. – С. 598 – 603.
29. Потій В. З., Бабяк Н. Д., Жолнерчик Г. Ю. та ін. Фінанси підприємств: тести, задачі, методичні рекомендації: Навч. посіб. / Київський національний економічний ун-т // В. З. Потій. – К. : КНЕУ, 2005. – 244 с.
30. Пріб К. А. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч. посіб. для дистанційного навчання / К.А. Пріб // Відкритий міжнародний ун-т розвитку людини "Україна". – К. : Університет "Україна", 2007. – 321 с.

31. Постанова Кабінету Міністрів України та НБУ “Про нормативи запасів товарно-матеріальних цінностей державних підприємств та організацій та джерела їх покриття” від 19.04.1993. №279 // Зібрання постанов Уряду України №10, 1993 р.
32. Річна інформація емітента цінних паперів ПАТ “ІДС АКВА СЕРВІС” за 2014 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ids-service.com.ua/img/shared/annual_info2014.pdf.
33. Річна інформація емітента цінних паперів ПАТ “ІДС АКВА СЕРВІС” за 2015 рік [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://ids-service.com.ua/uploads/year_info_2015.pdf.
34. Костецький В. Сутнісно-теоретичні підходи до визначення фінансового забезпечення діяльності підприємства / Костецький В. // Галицький економічний вісник. – 2010. – №4(29). – С. 135-145.
35. Стоянова Е. С. Управление оборотным капиталом / Е. С. Стоянова, Е. В. Быкова, И. А. Бланк ; под. ред. Е. С. Стояновой. – М. : Перспектива, 1998. – 128 с.
36. Ящук Д. Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи / Д. Л. Ящук // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 252–257.
37. Продченко И. А. Теоретические основы финансового менеджмента : учебный курс / И. А. Продченко. – М. : Московский ин-т экономики, менеджмента и права, 2009. – 370 с.
38. Бугрименко Р. М. Эффективность политики управления финансированием оборотных активов торговых предприятий : дис. ... канд. экон. наук : 08.07.05 / Бугрименко Р. М. – Х., 2003. – 224 с.
39. Гридчина М. В. Политика финансирования оборотных средств [Электронный ресурс] / М. В. Гридчина. – Режим доступа : http://www.elitarium.ru/2011/06/20/finansirovaniye_oborotnykh_sredstv.htm.

40. Балдинюк А. Г. Управління фінансуванням оборотних активів торговельних підприємств : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.07.05 / А. Г. Балдинюк. – К., 2005. – 21 с.
41. Господарський кодекс України №436-IV від 16 січня 2003 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
42. Податковий Кодекс України від 2 грудня 2011 року №2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.nau.ua>.
43. Економіка підприємства: навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисципліни / [Г.О. Швиданенко, Н.П. Гончарова, О.Г. Мендрул, В.Г. Васильков та ін.]; за заг. ред. Г.О. Швиданенко; М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київський нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана». – К.: КНЕУ, 2011. – 364 с.
44. Крисанов Д. Інвестиційний фактор розвитку харчової промисловості України / Д. Крисанов // Економіка України. – 2011. – №4. – С.71-73.
45. Кустріч Л.О. Підвищення рівня управління оборотним капіталом / Л.О. Кустріч // Вісник Хмельницького національного університету. – 2011. – №3. – С.103-106.
46. Ламанов С.В. Система завдань управління оборотним капіталом підприємства / С.В. Ламанов // Управління розвитком. – 2012. – №1 (98). – С. 155–158.
47. П(С)БО (зі змінами та доповненнями станом на 01.01.2011) – Частина I / [Укладачі: к.е.н., доц. Т.А. Бутинець, к.е.н., доц. О.П. Войналович, к.е.н., доц. С.Ф. Легенчук, к.е.н., доц. Н.А. Остап'юк, викл. В.З. Мошенський, інженери кафедри Н.І. Георгієвна, О.А. Разумна] – Житомир: ЖДТУ, 2011. – 196 с.
48. Пархоменко О.П. Концепція формування та використання оборотного капіталу промислового підприємства / О.П. Пархоменко // Наук. пр. Нац. ун-ту харч. технологій. –2011. – №36. – С. 21–25.
49. Пипко В. А. Настільна книга бухгалтера та аудитора [Текст] / В.А. Пипко, Л.Н. Булавіна. – [5-е вид., доповнене]. – М.: Фінанси і статистика, 2012. – 592 с.

50. Терещенко О. О., Невмержицький Я. І., Куліш А. П. та ін. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання: Навч.-метод. посібник / Київський національний економічний ун-т ім. Вадима Гетьмана / О. О. Терещенко. – К.: КНЕУ, 2006. – 312с.
51. Фецович Т.Р. Формування фінансових результатів підприємств [Текст] / Т.Р. Фецович // Вісник Львівської комерційної академії. – 2012. – №36. – С. 405-410.
52. Шестерикова Е.Н. Реинжиниринг бизнес-процессов в системе управления оборотным капиталом промышленного предприятия / Е.Н. Шестерикова // Экономические науки. – 2011. – №36. – С. 33-37.